

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ІМ. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра управління та адміністрування

Кваліфікаційна робота(проект)

магістр
(рівень вищої освіти)

НА ТЕМУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ
ІНСТИТУТІВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

Виконав: студент другого курсу, групи 8.2813-2
Спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
(код і назва спеціальності)

освітньої програми Публічне управління та
адміністрування
(назва освітньої програми)
Соболь Євген Юрійович
(ініціали та прізвище)

Керівник: Ажажа М.А., професор кафедри
управління та адміністрування, доктор наук з
державного управління
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент Воронкова В.Г, зав.кафедри управління та
адміністрування, професор, доктор філософських
наук
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Кафедра управління та адміністрування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
(код та назва)
Освітня програма Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.філос.н.,
проф.Воронкова В.Г. _____

«___» _____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЄКТ) СТУДЕНТОВІ (СТУДЕНТЦІ)

Соболь Євген Юрійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проєкту) Організаційно-правові аспекти співпраці інститутів влади та громадськості

керівник роботи Ажажа М.А., професор кафедри управління та адміністрування, доктор наук з державного управління

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «22» 02.2024 року № 365-С

2.Строк подання студентом роботи 01 грудня 2024 р.

3.Вихідні дані до роботи 1. Формування плану. 2. Формування гіпотези дослідження. 3. Аналіз літературних джерел за останні п'ять років. 5. Методологія дослідження.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретико-методологічні засади організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості. 2. Аналітико-дослідницькі виміри напрямів удосконалення організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Ажажа М.А., професор кафедри управління та адміністрування, доктор наук з державного управління	01.10.24	
Розділ 2	Ажажа М.А., професор кафедри управління та адміністрування, доктор наук з державного управління	01.12.24	
Нормоконтроль	Венгер О.М., к.п.н., доц. кафедри управління та адміністрування		

7. Дата видачі завдання 30 червня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	З'ясувати теоретичні засади організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості	15.09.24	
2	Сформувати понятійно-категоріальний апарат організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості	01.10.24	
3	Розкрити методи організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості	15.10.24	
4	Виявити діагностику проблем організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості	30.10.24	
5	Дослідити напрями удосконалення організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості	17.11.24	
6	Запропонувати інструменти удосконалення організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості	25.11.24	
7	Обґрунтувати складові організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості	30.11.24	
8	Розробити практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості	02.12.24	

Студент _____ Є.Ю.Соболь
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проєкту) _____ М.А.Ажажа
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.М.Венгер
(підпис) (ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Соболь Євген Юрійович. Організаційно-правові аспекти співпраці інститутів влади та громадськості .

Кваліфікаційна робота для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», науковий керівник Ажажа М.А. Запорізький національний університет. Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М.Потебні. Кафедра управління та адміністрування, 2024.

В кваліфікаційній роботі розглянуто теоретико-методологічні засади організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості. Розглянуто особливості напрямів удосконалення організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості. Певна увага приділяється виявленню перспектив і недоліків напрямів удосконалення організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості.

Ключові слова: ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ВЛАДА, ГРОМАДСЬКІСТЬ, ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

ABSTRACT

Sobol Yevhen. Organizational and Legal Aspects of Cooperation Between Government Institutions and the Public.

Qualifying work for obtaining a master's degree in higher education, specialty 281 «Public management and administration», supervisor Achacha M. Zaporizhzhia National University. Engineering Educational and Scientific Institute named after Y. Potebny. Department of management and administration, 2024.

In the qualification paper, the theoretical and methodological foundations of the organizational and legal aspects of cooperation between government institutions and the public are examined. The study considers the features of improving the organizational and legal aspects of cooperation between government institutions and the public. Particular attention is paid to identifying the prospects and shortcomings of the directions for improving the organizational and legal aspects of such cooperation.

Keywords: PUBLIC ADMINISTRATION, CIVIL SOCIETY, GOVERNMENT, PUBLIC, ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ СПІВПРАЦІ ІНСТИТУТІВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

- 1.1. Теоретичні підходи до дослідження співпраці
інститутів влади та громадянського суспільства
- 1.2. Громадянське суспільство і влада як суб'єкти діалогу
- 1.3. Взаємодія як основа у відносинах між органами влади
та громадянськості

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИКО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ВИМІРИ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ СПІВПРАЦІ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

- 2.1. Зарубіжний досвід співпраці влади і громадянськості
- 2.2. Співпраця з інститутами громадянського суспільства
як фактор легітимності влади
- 2.3. Практичні рекомендації щодо удосконалення
організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та
громадянськості

Висновки до другого розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну ефективна співпраця між інститутами влади та громадськістю стає одним із ключових чинників забезпечення демократичності, прозорості та підзвітності публічного управління. Організаційно-правові аспекти такої співпраці є основою для створення механізмів взаємодії, які сприяють гармонійному розвитку громадянського суспільства, забезпеченню прав і свобод громадян, а також підвищенню довіри до державних інституцій.

Актуальність теми зумовлена по-перше, зростання суспільної активності вимагає створення ефективних інструментів для залучення громадян до процесів прийняття управлінських рішень. Громадяни прагнуть брати участь у формуванні державної політики, що потребує чітких організаційно-правових механізмів. По-друге, в сучасному світі громадянське суспільство виконує роль посередника між владою та громадянами, а його ефективність залежить від нормативного регулювання та організаційної підтримки співпраці з державними інститутами. По-третє, глобалізація та стрімкий розвиток інформаційних технологій відкривають нові можливості для взаємодії влади і громадськості, але також створюють нові загрози, такі як дезінформація, маніпуляції та зниження довіри до влади, що вимагає адаптації організаційно-правових підходів до нових умов.

Співпраця між владою та громадськістю дозволяє оперативно реагувати на соціальні виклики, вирішувати конфлікти та сприяти стабільності в державі. Організаційно-правові аспекти цієї взаємодії відіграють ключову роль у досягненні даних цілей.

Багато міжнародних організацій і договорів (наприклад, ООН, Рада Європи) наголошують на важливості активного залучення громадськості до процесів управління, що зобов'язує держави удосконалювати правові та

організаційні інструменти співпраці.

Забезпечення сталого розвитку неможливе без залучення громадськості до прийняття рішень у сфері екології, економіки та соціальної політики. Ефективне партнерство між владою та суспільством сприяє вирішенню глобальних викликів.

На даному етапі громадянське суспільство може стати ефективним партнером української влади для побудови демократичної, правової, незалежної та суверенної держави, збереження територіальної цілісності та конституційного ладу. Співпраця політично активних, соціально свідомих та відповідальних, впевнених у собі державних органів є важливим чинником соціального розвитку, тобто соціальних змін, які відповідають очікуванням більшості людей.

В Україні одним із ключових питань державного управління є відсутність ефективної співпраці між органами державної влади та державними установами. Подолання негативних владних явищ, таких як корупція, лобіювання інтересів фінансово-промислових груп, закритість, безвідповідальність, непрофесіоналізм урядовців безпосередньо залежить від того, чи можна їх успішно вирішити. Використання можливостей громадянського суспільства дозволяє підвищити ефективність прийняття управлінських рішень та розв'язати соціальні проблеми. Водночас необхідно враховувати, що українські інститути громадянського суспільства наразі перебувають у стадії становлення, тому державним органам необхідно забезпечити ефективність суспільно-владної взаємодії та стати ініціатором цього процесу.

Загальною науковою базою дослідження організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості слугують передусім праці теоретиків державного управління В.Авер'янова, Т. Андрусак, Г.Атаманчука, В.Бакуменка, О.Бабінова, М.Білінської, О.Власюка, П.Ворони, В.Воронкової, В.Воротіна, В.Головій, С.Домбровської, В.Князева, С.Кравченка, Т.Лукиної, П.Надолішнього, В.Мамонової,

С.Мороз, В. Мартиненко, Н. Мельтюхової, Л. Набоки, Н.Нижник, А.Попка, С.Серьогіна, В.Сиченка та ін.

Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць щодо відносин між владою і третім сектором, сьогодні в Україні відсутні комплексні дослідження організаційно-правових аспектів і механізмів регулювання взаємодії інститутів влади та громадянського суспільства.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-правових засад регулювання співпраці інститутів влади та громадськості.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

- проаналізувати та узагальнити теоретичні підходи до дослідження співпраці інститутів влади та громадянського суспільства;
- дослідити громадянське суспільство і влада як суб'єкти діалогу;
- встановити взаємодію як основу у відносинах між органами влади та громадянськості;
- вивчити зарубіжний досвід співпраці влади і громадськості;
- обґрунтувати співпрацю з інститутами громадянського суспільства як фактор легітимності влади;
- визначити інструменти щодо відбору громадських об'єднань для участі в суспільно значимих заходах;
- запропонувати рекомендації щодо удосконалення організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості.

Об'єкт дослідження – співпраця інститутів влади та громадськості.

Предмет дослідження – організаційно-правові аспекти співпраці інститутів влади та громадськості.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у процесі дослідження застосовувалася комплексна загальнонаукова та спеціальні методи. Зокрема, на основі аналізу чинної нормативно-правової бази та моделювання процесу виконання плану державного бюджету розроблено методику формування цілісної організаційно-правової бази моніторингу

взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства на різних етапах. У процесі порівняльного аналізу та систематизації зарубіжного досвіду регулювання взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства було наголошено на пріоритетності адаптації до цього досвіду в Україні та методу вдосконалення правової бази діяльності вітчизняних інститутів громадянського суспільства, зокрема: як і з урядом, тема інституційної взаємодії була підтверджена.

Практичне значення проведеного дослідження полягає у тому, що розроблені та обґрунтовані в роботі висновки й рекомендації становлять базу для практичного вдосконалення механізмів громадського контролю та участі; розробки ефективних нормативно-правових актів; зміцнення взаємної довіри між владою та громадськістю; забезпечення сталості демократичних процесів.

Дослідження цієї теми є важливим як для наукової спільноти, так і для практиків у сфері публічного управління, сприяючи побудові дієвої взаємодії між державою та громадянським суспільством.

Апробація результатів роботи:

1. Serhii Shatrava, Serhii Vylkov, Yevhen Sobol, Vitaly Kondratenko, Alexey Drozd, Marina Azhazha, Valentyna Voronkova, Vitalina Nikitenko , Olexandr Chernenko. Organizational and Legal Cooperative Aspects between Government and Public Institutions as a Key Factor in the Formation of an Efficient and Transparent State Administration System. Pakistan Journal of Life and Social Sciences, 2024, 22(2), pp. 7086–7095. https://www.pjlss.edu.pk/pdf_files/2024_2/7086-7095.pdf (SCOPUS).

2. Nurali Arabov, Sergey Yekimov , Roman Oleksenko, Yevhen Sobol, Andrii Vasylenko, Dilmurod Nasimov, Zokir Artikov, Bakhit Ismailov, and Shakhriyor Kholbayev. Optimizing service quality through resource efficiency: an analysis of some strategies for service enterprises. E3S Web of Conferences 587, 05010. 2024. https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2024/117/e3sconf_greenenergy24_05010.pdf

3. Соболь Є.Ю., Палій В.В. Деякі проблеми нормативно-правової бази при застосуванні адміністративно-правових заходів обмеження прав та свобод людини під час забезпечення публічної безпеки. Наукові записки. Серія: Право, 2023. <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/369>

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ СПІВПРАЦІ ІНСТИТУТІВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

1.1. Теоретичні підходи до дослідження співпраці інститутів влади та громадянського суспільства

Формування механізмів регулювання співпраці інститутів влади та громадянського суспільства – надзвичайно складний, багатогранний та ресурсозатратний процес, для ефективного здійснення якого необхідне поєднання зусиль політичної та управлінської еліти, бізнес-структур, громадськості і, в першу чергу, наукових кіл, особливо фахівців у сфері державного управління.

Визначальне значення в даному контексті належить теоретикам державного управління Т. Андрусяк [1], В. Бакуменку [3], Н. Нижник [39], Н. Ничта [40], які розробили теоретичні основи, що стали підґрунтям для подальших наукових досліджень, зокрема механізмів державного управління.

Квінтесенцією вказаного процесу є фундаментальне наукове видання «Енциклопедія державного управління» [14], статті якої пов'язані з національною історією, теорією та практикою державного управління в Україні, не обмежуючись разом з тим суто національною проблематикою, висвітлюють світовий, насамперед європейський, досвід управління державою, основні світові тенденції розвитку теорії та практики державного управління.

Беззаперечна роль у дослідженні механізмів державного управління належить працям В.Голубь [10], І.Дробота [13], Д.Карамішева [23], Н.

Мельтюхової [36], О.Лебединської [31], Т.Лукіної [32], В.Гошовської [11], А.Семенченка [58], В.Тертички [64].

Багато науковців державного управління заклали теоретичні основи взаємодії органів державної влади з громадськістю, зокрема А. Бабінонова підтвердила цілісну методологічну концепцію вдосконалення процесу взаємодії органів державної влади України з органами місцевого самоврядування та громадськістю [2].

В. Голова акцентує увагу на важливості залучення організацій громадянського суспільства до процесів формування та реалізації інформаційної політики як на національному, так і на регіональному рівнях. Це, на її думку, є необхідною умовою для становлення громадянського суспільства в Україні [9].

С. Давтян провів узагальнення вітчизняних традицій та міжнародного досвіду з метою вдосконалення роботи державних управлінських органів у рамках їхньої взаємодії з громадськістю [12]. А. Кулініч, розглядаючи співпрацю державних органів та громадянського суспільства через призму молодіжної політики, вводить у науковий обіг поняття «якість взаємодії державних органів та громадських організацій». Він трактує її як сукупність характеристик, що сприяють максимальному задоволенню інтересів молоді. При цьому пропонує оцінку якості за рівнями: мінімально прийнятний, оптимальний і ідеальний [30].

Ю.П. Сурмін та Н.В. Туленков розглядають співпрацю органів влади з громадськістю як фундаментальний аспект ефективного державного управління і побудови громадянського суспільства. Вони підкреслюють значення системної взаємодії між владою та громадянами на всіх рівнях – від центральних органів виконавчої влади до місцевого самоврядування. Особливий акцент робиться на забезпеченні прозорості діяльності влади, інформуванні громадськості щодо напрямів державної політики, залученні громадян до процесу прийняття рішень через інструменти громадських обговорень, консультацій, рад тощо. Крім того, автори відзначають

важливість громадських організацій і ЗМІ як ключових посередників у діалозі між владою і суспільством. Вони пропонують модель взаємодії, за якою влада є відкритою і підзвітною, а громадянське суспільство має дієві механізми впливу на формування політичного порядку денного та контроль за діями державних органів [63].

Т. Бутирська зробила значний внесок у розробку моделей аналізу взаємодії між владою та громадянським суспільством [4], тоді як К. Глубоченко створила алгоритм оцінювання механізмів співпраці між національними державними структурами та громадськістю [7].

Окремо заслуговує уваги концептуальна модель механізму діалогу та взаємодії влади і суспільства, запропонована А. Вона спрямована на вдосконалення демократизації державного управління в Україні через формалізацію співпраці між державними органами та неформальними суб'єктами. Її реалізація вимагає перегляду нормативно-правової бази, впровадження сучасних адміністративних методів управління, планування та реалізації психологічної підготовки до ефективної взаємодії [28].

Важливий внесок у розробку механізмів взаємодії зробив В. Надрага. Він розробив концепцію підвищення ефективності державного управління шляхом конструктивної співпраці між державними структурами, політичними партіями та громадськими організаціями. Його дослідження охоплюють історико-методологічні аспекти взаємодії суб'єктів соціального управління, а також моделювання кадрового забезпечення регіональної влади на основі цієї співпраці [38].

У науковій літературі виділяється окрема група досліджень, присвячена виникненню, функціонуванню громадянського суспільства та науковому аналізу його природи й компонентних елементів. Так, Л. Шкляр визначає громадянське суспільство як «групу незалежних індивідів, серед яких формуються різні об'єднання громадян, які створюють автономні угруповання на основі багатоманітної солідарності (максимально незалежної від влади), всі з яких зобов'язані дотримуватись певних норм,

законів та моральних обмежень» [66].

М. Обушний, у свою чергу, стверджує, що поняття «громадянське суспільство» значною мірою є міфологізованим. На його думку, воно лише позначає трансформацію населення країни в націю, з властивим почуттям національної самосвідомості та громадянської відповідальності за долю свого народу. Він підкреслює, що ідея громадянського суспільства як універсального феномену не стала основою новітнього типу державності.

С. Рябов виділяє основні характеристики, притаманні громадянському суспільству:

- автономна структура, відокремлена від держави, яка охоплює різні асоціації та добровільні об'єднання громадян;
- суспільний устрій і політична система, що відповідають вільним відносинам обміну, де держава є похідною від громадянського суспільства;
- можливість вираження та реалізації безпосередніх інтересів громадян;
- забезпечення реального, на відміну від формального, життя;
- існування ринкових механізмів, вільної конкуренції та обміну результатами діяльності;
- безпосереднє спілкування між людьми;
- пріоритет громадянських прав над державними законами;
- свобода особистості;
- плюралізм та регулювання суспільних відносин через норми моралі [56].

Деякі науковці зосереджуються на функціях громадянського суспільства, зокрема:

- забезпечення самоорганізації громадян для вирішення суспільних справ;
- виконання ролі протидії владним структурам, що запобігає узурпації влади;
- соціалізації, яка зменшує відчуження індивідів і сприяє їх

залученню до суспільно корисної діяльності;

– створення сприятливого середовища для розвитку громадянської культури, що підтримує демократичний устрій та сприяє незворотності демократизації [56].

Вагомий внесок у розробку поняття громадянського суспільства з точки зору державного управління зробили такі дослідники, як А. Михненко, В. Бакуменко, С. Кравченко, Ю. Сурмін [3; 16; 32]. У їхніх роботах вперше громадянське суспільство аналізується не лише з позицій політології, філософії чи соціології, а й через призму управлінських наук.

Теорія громадянського суспільства, досвід його розвитку у різних країнах та специфіка його взаємодії з державними органами має значне значення для України, яка перебуває на шляху демократичного розвитку. Водночас більшість наукових праць у цій сфері зосереджена на описі феномену громадянського суспільства, його характеристик і функцій. Практично відсутні дослідження, що вивчають громадянське суспільство в аспекті механізмів його взаємодії з державною владою, що і визначає актуальність даного дослідження.

Таким чином, формування механізмів регулювання співпраці між інститутами влади та громадянським суспільством є надзвичайно складним і багатогранним процесом, що вимагає значних ресурсів та ефективної координації зусиль різних акторів. Для досягнення ефективної взаємодії в цьому напрямку необхідне поєднання зусиль політичної та управлінської еліти, бізнес-структур, громадськості, а також наукових кіл, особливо фахівців у сфері державного управління. Серед важливих теоретичних розробок варто відзначити роботи таких вчених, як Т. Андрусяк, В. Бакуменко, Н. Нижник, Н. Ничта, які зробили значний внесок у створення наукових основ для дослідження механізмів державного управління та співпраці з громадянським суспільством.

Один із основних аспектів цієї проблеми полягає в теоретичному обґрунтуванні моделей та підходів до взаємодії органів державної влади з

громадськістю. Це включає різноманітні стратегії, які сприяють розвитку та стабільності демократичних процесів в Україні, і мають значний потенціал для вдосконалення на основі досвіду інших країн, зокрема європейських. Важливим є також концептуальне бачення взаємодії держави і громадянського суспільства, яке може бути реалізоване через вдосконалення нормативно-правової бази та впровадження сучасних адміністративних методів управління.

Механізми співпраці повинні включати ефективну комунікацію та взаємодію на різних рівнях – від центральних органів виконавчої влади до місцевого самоврядування. Прозорість та інформування громадян про напрямки державної політики, а також залучення громадськості до процесу прийняття рішень через різні механізми, як-от громадські обговорення та консультації, є важливими елементами цього процесу. Моделі взаємодії, що пропонуються науковцями, повинні сприяти створенню умов для відкритості та підзвітності влади, а також забезпечити громадянському суспільству ефективні механізми впливу на політичний процес.

Одним із важливих аспектів дослідження є аналіз функцій громадянського суспільства, таких як забезпечення самоорганізації громадян, виконання ролі противаги владі, сприяння соціалізації та розвитку демократичної культури. Також є необхідність у розробці концептуальних моделей, які б забезпечили ефективну діалогову взаємодію між державними структурами та громадськістю, і які можуть стати основою для створення ефективної демократичної політики в Україні.

Теорія громадянського суспільства, а також досвід його розвитку в різних країнах, є важливими для України, яка перебуває на шляху демократичного розвитку. Хоча більшість наукових праць з цієї теми зосереджена на описі феномену громадянського суспільства та його функцій, відсутність досліджень, що зосереджуються на механізмах його взаємодії з державною владою, підкреслює актуальність і важливість подальших досліджень у цій сфері.

Таким чином, ефективна співпраця між державними органами та громадянським суспільством може стати основою для стабільного розвитку демократії в Україні. Для цього необхідно створювати та вдосконалювати механізми взаємодії, які забезпечать не лише залучення громадян до процесів прийняття рішень, але й формування справжнього діалогу між владою і суспільством, що стане запорукою розвитку громадянського суспільства в країні.

1.2. Громадянське суспільство і влада як суб'єкти діалогу

Громадянське суспільство і влада є ключовими суб'єктами у процесі формування діалогу, спрямованого на побудову ефективного, демократичного та відповідального управління. Їх взаємодія забезпечує гармонійний розвиток суспільства, а також сприяє підвищенню довіри, легітимності влади та залученню громадян до суспільно важливих процесів.

Громадянське суспільство включає організації, ініціативи та об'єднання громадян, які діють незалежно від держави. Її роль у діалозі полягає в представленні інтересів різних соціальних груп, контролі за діяльністю влади та просуванні ідей і рішень, що відповідають суспільним потребам.

У часи античності поняття «державна» і «суспільство» часто ототожнювалися. Яскравим прикладом такого підходу є розуміння сутності давньогрецького полісу. Поліс охоплював різні аспекти спільного життя людей, зокрема економічну, політичну, сімейну та культурну сфери. Він розглядався як особлива форма суспільного устрою, відома як місто-державна, яка не була ані класичною державою, ані звичайною громадою [73].

Основною проблемою у визначенні громадянського суспільства є

його багатогранність, адже це явище має соціальний і політичний аспекти. Від часів Аристотеля і до Джона Локка ці дві сфери розглядалися в нерозривній єдності. Як зазначає дослідник С. Абакумов, «історичне коріння ідеї громадянського суспільства сягає Давньої Греції та античного Риму. З латинського *civis* (громадянин) утворилося поняття *civitas* (суспільство), що було пов'язане з містом і державою. Ці поняття виражали різницю між міським і сільським укладом життя, а також культурні відмінності між ними. Звідси походять такі терміни, як *civilis* (цивільний, культурний) і *civilitas* (ввічливість), що стали основою поняття «цивілізація». У період античності та середньовіччя ідея громадянського суспільства існувала переважно у формі філософської концепції, де поняття «громадянське суспільство», «політичне суспільство» та «державна» використовувалися як синоніми. Вони охоплювали всі важливі сфери життя, відображаючи злиття громадянського колективу з державою» [11].

Перші спроби модернізувати концепцію громадянського суспільства здійснили представники англо-американської громадської думки, а подальший розвиток ідеї відбувся завдяки німецьким філософам. У своїй праці «Замітки з історії громадянського суспільства» (1767 р.) англійський вчений А. Фергюсон ще не розглядав громадянське суспільство як явище, незалежне від держави. Аналізуючи еволюцію цього феномену від часів класичної Греції та Римської республіки, він зазначав, що головною загрозою є «втрата громадянського духу». Фергюсон наголошував на необхідності створення асоціації громадян, яка пронизувала б усі сфери громадянського суспільства.

Визначний внесок у розвиток теорії громадянського суспільства у ХХ столітті зробив Антоніо Грамші. Починаючи з другої половини ХХ ст., дослідження цього феномену посіли чільне місце у працях західних науковців. Зокрема, соціолог Каліфорнійського університету Джеффри Александер запропонував найбільш лаконічне, але водночас всеосяжне визначення: «Громадянське суспільство – це сфера людської солідарності»

[27].

Інші американські дослідники, Дж. Коен і Е. Арато, розглядають громадянське суспільство як простір соціальної взаємодії між економікою і державою. Вони включають до нього такі сфери, як близьке спілкування (сім'я), добровільні об'єднання, соціальні рухи та різні форми публічної комунікації.

Дослідженням процесу формування та розвитку громадянського суспільства активно займаються представники німецької школи. Значний внесок у цій сфері зробив Ю. Габермас, який детально вивчив структурне ядро громадянського суспільства – сферу громадянської відкритості [5]. Інший німецький вчений, Р. Дарендорф, розглядає громадянське суспільство як унікальний продукт цивілізації, що заповнює простір між державними структурами й індивідуальними атомізованими утвореннями. Він називає громадянське суспільство («Bürgergesellschaft») середовищем свободи, яке має такі характерні риси:

- різноманіття складових: у громадянському суспільстві функціонує безліч організацій і інститутів, де люди можуть реалізовувати різні аспекти своїх інтересів;

- автономія організацій і інститутів: під автономією передусім розуміється незалежність від владного центру. Дарендорф зазначає, що там, де автономія спільнот є достатньо розвиненою, самоврядування стає частиною громадянського суспільства. Навіть інститути, які фінансуються державою, як-от університети, можуть бути автономними. Проте, за словами вченого, найміцнішою автономія є тоді, коли базується на ініціативі членів організації та приватній власності. Малі та середні підприємства, так само як фонди, союзи й об'єднання, є складовими громадянського суспільства. Джерела і форми автономії громадських організацій є ключовою темою при створенні громадянських суспільств.

- особлива «громадянська» поведінка асоціюється з такими рисами, як терпимість, ввічливість і ненасильство. Це стосується особистісного

аспекту громадянської свідомості. Громадянин у цьому розумінні не питає, що для нього може зробити держава чи інші люди, а сам вживає зусиль для досягнення своїх цілей [33].

Як зазначають А. Бабкіна та В. Горбатенко, громадянське суспільство – це спільнота громадян із високими економічними, соціальними, політичними, культурними й моральними характеристиками. Таке суспільство разом із державою формує правові відносини, які розвиваються у взаємодії рівноправних громадян. Незалежно від держави, громадянське суспільство співпрацює з нею заради досягнення загального блага.

Становлення громадянського суспільства пов'язане із появою буржуазного ладу, а правова держава можлива лише за умови стабільного розвитку громадянського суспільства. Розвинене громадянське суспільство є базою стабільної демократичної політичної системи. Воно не лише автономне від держави, але й структуроване, базується на свободі об'єднання людей за їхніми інтересами й уподобаннями.

У різних верствах населення формуються власні групи, зокрема добровільні об'єднання, спрямовані на забезпечення цивілізованих стосунків між суспільними суб'єктами. Таким чином, на думку дослідників, громадянське суспільство функціонує як механізм неформального соціального партнерства, здатний врівноважувати інтереси, що існують у суспільстві [6].

На думку А. Зайчука та Н. Оніщенка, громадянське суспільство є історичною формою розвитку людського суспільства, що характеризується специфічними якісними ознаками. Воно визначається через систему відносин (економічних, суспільних, релігійних, державних, духовних, культурних) як простір для самовираження і реалізації потреб та інтересів вільних особистостей.

Структурними елементами громадянського суспільства виступають організації (політичні партії, громадські об'єднання) та різноманітні спільноти (професійні, творчі, спортивні, релігійні тощо), які охоплюють усі

сфери суспільного життя й виступають регуляторами свободи особи. Таке розуміння громадянського суспільства охоплює його пов'язані, структурні та функціональні аспекти. Однак головною рисою громадянського суспільства є те, що воно ставить на перше місце людські інтереси. Це не просто сукупність окремих індивідів, а складна система суспільних відносин, інтересів та потреб (економічних, соціальних, релігійних, духовних, сімейних, культурних), яка є сферою самовираження громадян та добровільно створених організацій.

Громадянське суспільство функціонує відповідно до законів держави, але при цьому зберігає автономність. Державні органи можуть контролювати діяльність громадян та організацій лише в рамках законодавства.

За визначенням П. Шляхтуна, громадянське суспільство є сферою недержавних громадських інститутів і відносин.

Команда вчених Національної академії державного управління під керівництвом Президента України визначає громадянське суспільство як сукупність усіх недержавних політичних відносин, що існують у суспільстві. Це сфера, яка охоплює життя суспільства і особи, її вплив у державі виходить за межі обов'язкових регулювань і нагляду. Громадянське суспільство є механізмом соціальної взаємодії, що складається із систем місцевого самоврядування, асоціацій, громадських рухів і комунікацій. Воно є простором для соціальної активності, відносно незалежним від держави.

Громадянське суспільство передбачає плюралізм точок зору, методів, мотивацій, інтересів, форм спілкування та поведінки. Ці різноманітні прояви є не лише прийнятними, а й необхідними для забезпечення динамічного розвитку суспільства. Множинність є характерною ознакою громадянського суспільства, яка здійснюється в рамках цивілізованих стосунків. Особливу роль у ньому відіграють консенсус і компроміс між політичними силами стосовно основних соціальних цінностей.

Громадянське суспільство не забезпечує індивідуального суверенітету, але сприяє розвитку особистості, її прав і свобод. Воно поєднує організаційні, юридичні, адміністративні та соціальні аспекти.

Основні ознаки громадянського суспільства:

1. Наявність публічного простору, засобів і центрів комунікації, які формують сферу публічного життя та громадської думки.
2. Організованість публічного життя вільних і рівних осіб, чий права захищені конституцією та законами.
3. Взаємна відповідальність держави і громадян за виконання демократично ухвалених законів.
4. Незалежність від держави, добровільність асоціацій, автономність, розвиток самоврядування.
5. Орієнтованість діяльності на громадські інтереси та публічну політику, що сприяє кооперації, солідарності, взаємній довірі та співпраці.
6. Визнання людини як головної цінності суспільства, повага до її інтересів, прав і свобод.
7. Різноманітність і рівноправність форм власності (приватної, колективної, кооперативної тощо), ринкова економіка.
8. Економічна свобода громадян та їхніх об'єднань.
9. Свобода і добровільність праці на основі вільного вибору.
10. Розвинута система соціального захисту та соціальна структура.
11. Ідеологічна і політична свобода, плюралізм, багатопартійність.
12. Демократичні інститути та механізми, які забезпечують участь кожної людини в державних і суспільних справах, а також контроль суспільства за діяльністю державних органів.

Таким чином, громадянське суспільство є базою для демократичних відносин, що ґрунтуються на свободі, рівності та активній взаємодії громадян і держави.

Прийнято вважати, що основою розвинутого громадянського суспільства є активна діяльність його інститутів. Термін «інститути

громадянського суспільства» (далі – ІГС) є широко вживаним і має кілька різних значень. Зокрема, ним позначають:

- суб'єктів, які своєю діяльністю формують суспільні відносини, спрямовані на утвердження громадянського суспільства;
- інститути, що включають норми конституційного та інших галузей права, які регулюють суспільні відносини у відповідних сферах і є складовими багатовимірної системи конституційного права України;
- узагальнену назву для всіх структурованих проявів громадянського суспільства.

Варто зауважити, що кожен із цих підходів має право на існування, проте жоден не є універсально правильним.

Спроба проаналізувати і класифікувати діяльність ІГС у загальному контексті (без оцінки їх впливу, чисельності чи ефективності) дозволяє виділити такі групи:

1. Молодіжні організації, рухи та спільноти: скаутські, пошукові, військово-патріотичні, культурно-самодіяльні, спортивні, фанатські та інші об'єднання за інтересами.

2. Соціально-орієнтовані організації: правозахисні, екологічні, культурно-просвітницькі, благодійні, жіночі, ветеранські, пенсіонерські, на захист прав споживачів тощо.

3. Асоціації та клуби за інтересами: автомобілістів, мисливців і рибалок, мандрівників і туристів, садівників, городників, колекціонерів тощо.

4. Творчі спілки: театральних діячів, кінематографістів, журналістів, архітекторів, художників, науковців тощо.

5. Підприємницькі громадські об'єднання: асоціації сприяння малому і середньому бізнесу, фермерським і сільськогосподарським товариствам, професійні промислові об'єднання (металургів, машинобудівників, рекламодавців тощо).

6. Професійні спілки.

7. Конфесійні об'єднання.

8. Політичні партії.

Є. Подольська та Т. Подольська зазначають, що до ІГС належать:

- добровільні суспільні організації, рухи та політичні партії на початкових етапах їх існування, доки вони не залучені до механізмів влади;
- незалежні засоби масової інформації;
- громадська думка як соціальний інститут;
- вибори і референдуми, що сприяють формуванню громадської думки та захисту групових інтересів;
- залежні від громадян елементи судової та правоохоронної системи (наприклад, суд присяжних, народні загони міліції).

Органи державної влади є іншим ключовим суб'єктом діалогу. Їхня участь полягає в забезпеченні умов для залучення громадян і громадських організацій до процесів управління, ухвалення рішень, а також у відповідальному реагуванні на запити суспільства.

Основні функції громадянського суспільства:

1. Артикуляція інтересів громадян: громадянське суспільство висловлює потреби та інтереси громадян, забезпечуючи їхнє врахування в процесі ухвалення державних рішень.

2. Контроль і моніторинг: воно забезпечує контроль за діяльністю влади, сприяючи її прозорості та підзвітності.

3. Посередництво: громадські організації виступають посередниками між владою та громадянами, створюючи канали комунікації для обговорення та вирішення суспільних проблем.

4. Просування ініціатив: громадянське суспільство розробляє та пропонує ініціативи, спрямовані на вирішення соціальних, економічних чи екологічних питань.

Основні функції влади у діалозі:

1. Ініціація діалогу: влада має створювати платформи для комунікації,

такі як громадські ради, публічні слухання, консультації чи електронні платформи.

2. Врахування громадської думки: органи влади повинні враховувати позицію громадянського суспільства під час формування та реалізації державної політики.

3. Підзвітність: влада повинна звітувати перед суспільством про ухвалені рішення та їх реалізацію, що сприяє зміцненню довіри.

4. Забезпечення правової основи: важливо, щоб влада створювала правові механізми для забезпечення участі громадянського суспільства в управлінні, закріплюючи це в нормативно-правових актах.

Процес діалогу передбачає активну участь обох сторін. Це не лише обмін інформацією, а й узгодження позицій, пошук компромісів і спільне прийняття рішень. Ефективний діалог забезпечує:

- розв’язання конфліктів: обговорення суперечливих питань і пошук спільного рішення;
- залучення громадян: громадянське суспільство отримує можливість впливати на політику, а влада враховує реальні потреби населення;
- розвиток демократії: діалог зміцнює демократичні цінності, сприяє підвищенню відкритості влади та розвитку громадянської активності.

Проблеми діалогу між владою і громадянським суспільством

1. Низька довіра громадян до влади: недовіра значно ускладнює конструктивний діалог і знижує ефективність спільних дій.

2. Відсутність прозорості: закритість влади від громадянського суспільства може призводити до конфліктів та невдоволення.

3. Нерозвиненість інституційної взаємодії: відсутність чітких механізмів взаємодії ускладнює участь громадянського суспільства у процесах прийняття рішень.

4. Нерівноправність сторін: влада іноді сприймає громадянське суспільство як підлеглого суб’єкта, а не як рівноправного партнера.\

Шляхи покращення діалогу:

- інституційний розвиток: створення механізмів, які сприяють залученню громадянського суспільства до державного управління;
- цифровізація: використання сучасних технологій для забезпечення відкритості та прозорості діалогу;
- освітні програми: підвищення рівня обізнаності громадян і службовців про важливість діалогу та механізми його реалізації;
- законодавче закріплення: встановлення правових норм, що забезпечують обов'язкову участь громадянського суспільства у процесах прийняття рішень.

Громадянське суспільство і влада як суб'єкти діалогу відіграють вирішальну роль у побудові демократичного суспільства. Їхня співпраця сприяє ефективному управлінню, формуванню довіри та стабільності, а також розвитку громадянської активності. Ефективний діалог можливий за умови відкритості, рівноправності та взаємної відповідальності обох сторін.

Таблиця 1.1 – Функції інститутів громадянського суспільства

Функції	Характеристика
Самовираження індивідів	ІГС забезпечують засоби для самоорганізації та реалізації особистих інтересів. Частину суспільно важливих питань громадські об'єднання вирішують самостійно або на рівні місцевого самоврядування, зменшуючи таким чином навантаження на державу.
Гарантія прав громадян	Вони виступають гарантом захисту особистих прав, забезпечуючи громадянам впевненість у своїх можливостях і надаючи підтримку у протистоянні з державою, якщо це необхідно
Захист групових інтересів	ІГС захищають інтереси окремих груп у їхньому протистоянні з іншими групами, сприяючи тому, щоб голос кожної був почутий владою
Сприяння демократичному управлінню	Інститути громадянського суспільства формують позицію громадян з питань суспільного життя, упорядковують протести і вимоги, допомагають уникати конфліктів, знаходити компроміси, а в разі необхідності – організовано протистояти неконституційним діям представників влади або спробам її узурпації.

Таким чином, інститути громадянського суспільства відіграють ключову роль у забезпеченні демократичних принципів, захисті прав громадян і створенні умов для сталого розвитку суспільства.

У висновку можна підсумувати основні аспекти, що стосуються розвитку та функціонування громадянського суспільства, а також його ключових рис та інститутів.

1. Ідеї громадянського суспільства мають коріння в античності, де вони зливались із поняттями держави та суспільства, як це видно у давньогрецькому полісі. Від того часу до сучасності філософи й науковці еволюціонували у розумінні громадянського суспільства, від класичних трактувань до більш сучасних підходів, що враховують плюралізм, соціальні рухи та політичні інститути.

2. Сучасне громадянське суспільство є складною системою, яка охоплює безліч соціальних, економічних, культурних і політичних аспектів, де існує взаємодія між індивідами, групами та державними структурами. Важливою рисою є автономія від держави, тобто здатність діяти без прямого втручання державних органів.

3. Важливу роль у функціонуванні громадянського суспільства відіграють інститути, такі як громадські організації, професійні об'єднання, політичні партії, ЗМІ та інші структури, які сприяють вираженню інтересів громадян. Ці інститути забезпечують самовираження, захист прав і інтересів громадян, а також сприяють демократичному управлінню.

4. Інститути виконують важливі функції, зокрема: самовираження індивідів, гарантії прав громадян, захист групових інтересів, сприяння демократичному управлінню. Вони допомагають забезпечувати рівновагу між державними та приватними інтересами, формувати громадську думку та забезпечувати участь громадян у процесах, що стосуються їхніх прав та свобод.

5. Громадянське суспільство є основою для стабільного та демократичного розвитку держави, забезпечуючи право на самовираження, підтримку громадянських свобод і захист інтересів у межах правової системи. Його інститути створюють середовище для участі громадян у суспільних процесах та сприяють розвитку правової держави.

Таким чином, громадянське суспільство виступає важливим механізмом, що підтримує соціальну справедливість, демократичні цінності та права особистості, створюючи фундамент для розвитку суспільства та зміцнення правової держави.

1.3 Взаємодія як основа у відносинах між органами влади та громадянськості

Взаємодія між органами влади та громадянським суспільством є фундаментальною основою для побудови ефективного, прозорого та демократичного державного управління. Цей процес включає спільні зусилля, спрямовані на досягнення суспільно значущих цілей, узгодження інтересів та розв’язання проблем на основі діалогу, партнерства і співпраці.

Взаємодія передбачає постійний і відкритий обмін інформацією між владою та громадськістю. Це дозволяє обом сторонам краще розуміти інтереси та потреби одне одного, формувати спільне бачення шляхів вирішення суспільних проблем. Діалог є основою для довіри, яка є необхідною умовою ефективної співпраці.

Сутність взаємодії полягає в залученні громадян і громадських організацій до формування, реалізації та моніторингу державної політики. Це включає такі інструменти, як громадські слухання, консультації, обговорення законопроектів, електронні петиції, референдуми.

У взаємодії важливо, щоб обидві сторони – влад а та громадськість – виступали рівноправними партнерами. Це означає визнання значущості внеску кожної сторони, врахування різних точок зору та спільне прийняття рішень.

Успішна взаємодія ґрунтується на відповідальності обох сторін. Органи влади зобов’язані звітувати перед громадянами про свої дії,

забезпечувати прозорість прийняття рішень, дотримуватися законів та етичних стандартів. Громадянське суспільство, у свою чергу, повинно діяти в межах правового поля, враховуючи суспільні інтереси.

Коли влада співпрацює з громадянами і враховує їх думку, це зміцнює її легітимність, оскільки громадяни визнають дії влади справедливими та спрямованими на задоволення суспільних потреб.

Взаємодія між владою і громадянським суспільством сприяє поглибленню демократичних процесів, формуванню активного громадянського суспільства, яке контролює владу та впливає на її діяльність.

Завдяки врахуванню громадської думки та залученню громадян до вирішення суспільних проблем, влада отримує можливість приймати більш обґрунтовані та ефективні рішення.

Взаємодія допомагає уникнути конфліктів і посилює соціальну стабільність, оскільки дозволяє вирішувати проблеми шляхом переговорів, компромісів і конструктивного діалогу.

Незважаючи на важливість взаємодії, існують певні проблеми, які ускладнюють цей процес, зокрема:

- низька довіра громадян до влади;
- недостатня прозорість і відкритість органів влади;
- відсутність дієвих механізмів залучення громадян до прийняття рішень;
- низький рівень громадянської активності та правової обізнаності.

Шляхи покращення взаємодії:

- розвиток інституційних механізмів, таких як громадські ради, дорадчі комітети;
- запровадження цифрових платформ для консультацій, голосувань, електронних петицій;
- підвищення прозорості через доступ до публічної інформації;

– реалізація освітніх програм, які сприятимуть підвищенню громадянської обізнаності.

Отже, взаємодія між органами влади та громадянським суспільством є основою для побудови ефективної та демократичної системи управління. Вона сприяє розвитку суспільства, формує довіру до влади, підвищує якість прийняття рішень і зміцнює соціальну стабільність.

Взаємовідносини між правовою державою і громадянським суспільством є одним з найбільш важливих факторів розвитку суспільства.

Питання досягнення балансу між інтересами громадян і держави мають велике наукове та практичне значення протягом усього історичного розвитку людства. У сучасних умовах особливо важливим є питання взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади України.

М. Мунтян зазначає, що розрізнення між державою і громадянським суспільством поступово наповнюється ідеями вдосконалення суспільного устрою, метою якого є забезпечення соціальної рівності, громадянських свобод та обмеження влади держави відповідно до конституції. Тема «громадянське суспільство проти держави», що набула революційного змісту, була розкрито в працях Т. Пейна, Т. Ходжскіна, Ж. Сіейеса, а також в роботах представників ліберально-демократичної школи, таких як А. де Токвіль, Дж. Міль і Дж. Дьюті. Окремі мислителі вважали, що надмірна свобода громадянського суспільства може ослабити його та сприяти посиленню внутрішніх конфліктів.

Співпраця між інститутами громадянського суспільства та державою є процесом взаємовпливу елементів, який є універсальною формою розвитку. Важливо зазначити, що спрямованість на створення вільного і демократичного суспільства, в центрі якого стоїть людина з її потребами та інтересами, має передбачати особливу увагу до розвитку цього процесу у взаємовідносинах між державною владою і громадянським суспільством. Адже саме громадянське суспільство може стати справжнім і актуальним

джерелом формування цілей державного управління. З позиції системного підходу, якість і ефективність взаємодії державної влади і громадянського суспільства визначають зворотні зв'язки, що вказують на рівень і зміст інформаційного обміну між ними. Це, у свою чергу, орієнтує на досягнення соціальної ефективності в державному управлінні, допомагаючи своєчасно виявляти потреби і вимоги суспільства, а також формулювати політику для вирішення виникаючих проблем.

Науковці часто обмежуються лише характеристикою концептуальних підходів і форм взаємодії між інститутами громадянського суспільства і держави. І. Честнов та Ю. Волков розрізняють два підходи до цієї взаємодії. Перший підхід передбачає, що громадянське суспільство генетично і функціонально передує державі, і суспільство визначає відповідну політико-правову форму своєї організації. В цьому випадку державна влада є об'єктом впливу громадянського суспільства і реалізує його ініціативи через закони та правові акти. Однак цей підхід є ідеалізованим і не завжди відображає реальність. Другий підхід є більш реалістичним, адже правова держава не виникає з громадянського суспільства, а проголошується вже існуючою, наприклад, через закріплення в конституції чи шляхом популяризації західної моделі розвитку. У цьому випадку держава ініціює формування громадянського суспільства. В будь-якому варіанті, чи то через органічне розвиток інститутів громадянського суспільства, чи то через їх створення «згори», роль держави є активною, адже вона впливає на суспільство і забезпечує політичні та законодавчі умови для реформування та функціонування суспільства. Однак держава не здатна повністю перетворити суспільство на дійсно громадянське, але вона може створити умови для цього, зокрема через законодавчу політику.

Відомий правник О. Скакун на сучасному етапі виділяє три основні підходи до взаємовідносин між громадянським суспільством і державою [14]:

1. Держава та громадянське суспільство є суміжними соціальними

системами.

2. Держава і громадянське суспільство є різними соціальними системами, при цьому первинною є держава, яка контролює громадянське суспільство.

3. Держава та громадянське суспільство є різними соціальними системами, але держава виконує підпорядковану роль стосовно громадянського суспільства.

Подібну думку висловлює й В. Карлова, яка зазначає, що держава та інститути громадянського суспільства перебувають у складній інверсії і взаємно доповнюють одне одного. Вона виокремлює кілька варіантів взаємовідносин між державою та громадянським суспільством, які є діалектично суперечливими [25]:

1. Громадянське суспільство придушується державою, що призводить до виникнення тоталітарного режиму. Це форма державно-політичного устрою, що характеризується повним контролем держави над політичною, економічною, соціальною та духовною сферами життя, фактичною ліквідацією прав і свобод громадян, репресіями щодо опозиції та монополією влади.

2. Існує нестійка рівновага між громадянським суспільством і державою, що веде до утворення авторитарних режимів. Авторитаризм характеризується тим, що влада зосереджена в руках однієї особи чи групи осіб, спирається на силу і може використовувати її за потреби, монополізує владу та політику. Опозиція існує умовно, а втручання в економіку обмежене. Авторитаризм може бути перехідним етапом, що веде від тоталітаризму до демократії.

3. Держава виконує волю громадянського суспільства і діє в межах правової системи, виступаючи як правова держава. Такий політичний устрій заснований на принципі, що народ є джерелом влади, і характеризується чітким поділом функцій між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади.

На відміну від попередніх авторів, О. Здіорук виділяє чотири основні форми взаємовідносин між громадянським суспільством і державою [22]:

1. Ідеальний варіант: громадянське суспільство та держава внутрішньо єдині, індивідуальні й загальні інтереси збігаються і реалізуються спільними зусиллями громадян та держави як цілого. У цьому випадку держава служить лише засобом задоволення розумних потреб усіх громадян.

2. Відчуження, розірваність та протистояння між громадянським суспільством і державою, що характеризується постійною боротьбою на паритетних засадах (це реальний стан в більшості «відкритих суспільств»).

3. Поглинання громадянського суспільства державою. У цьому випадку держава перетворюється на самодостатнє утворення, яке паразитує на громадянському суспільстві, використовуючи його для задоволення інтересів правлячої еліти. Це ознаки тоталітарного суспільства.

4. Повне підпорядкування громадянським суспільством держави, що призводить до руйнування її як носія загальної волі та засобу досягнення спільних інтересів. Держава стає формальністю, прикриттям для безчинств приватних осіб чи їхніх корпорацій. Влада використовується для задоволення егоїстичних інтересів окремих осіб і придушення опору інших, перетворюючи державу із засобу єднання на знаряддя руйнації суспільства.

Згідно з інституційною концепцією, можна виділити три основні варіанти взаємодії між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства: співпраця, відсутність співпраці (незнання) та протистояння. Співпраця може проявлятися у формі партнерства, де обидві сторони є рівними, або в умовах домінування однієї зі сторін. В умовах сучасності найчастіше домінуючу роль відіграє держава. Якщо розглядати ці варіанти з правознавчої точки зору, то можна виокремити кілька конкретних моделей взаємодії:

1. Взаємодія на основі партнерства:

а) модель підтримки НУО або «модель садівника»: центральні та

місцеві органи влади приймають закони та нормативно-правові акти, що сприяють створенню і розвитку незалежних громадських організацій, які становлять основу громадянського суспільства, та активно підтримують ці організації практичними діями. Державні органи визнають важливість партнерських моделей, не намагаючись контролювати ці організації, а скоріше взаємодіючи з ними через «переговорні майданчики». Ключовим фактором у цій моделі є наявність відповідального представника органу влади, який забезпечує громадський контроль;

б) модель «архітектора»: громадянські організації не тільки формують державну політику та пропонують порядок денний, а й активно беруть участь у реалізації реформ і створенні нових державних установ. Вони також займаються навчанням державних службовців.

2. Взаємодія через управлінську силу:

а) патерналістська модель: влада надає підтримку організаціям, які демонструють політичну лояльність, забезпечуючи їм безкоштовні приміщення, пільгові умови оренди, фінансування та спеціальні гранти. б) Модель «привідного ремня». Ця модель була характерною для Радянського Союзу, коли державні органи розглядали громадські організації лише як інструмент для передачі команд партії до населення. У таких організаціях не було місця для незалежності.

3. Відсутність взаємодії – незнання. У цьому випадку держава ігнорує більшість НУО, не втручається в їх діяльність і не сприяє їй, що може проявлятися як в контексті бездіяльності стосовно різних недержавних організацій, так і через зосередження влади на політичних та економічних питаннях.

4. Протистояння:

а) модель «боротьби з ворогом»: представники держави можуть розглядати незалежні НУО, що відмовляються від інтеграції в патерналістську модель, як загрозу для своєї влади і намагатися ускладнити чи навіть заборонити їх діяльність, класифікуючи їх як «агентів іноземного

впливу»;

б) модель «громадянської непокори»: коли влада порушує права людини і політичні свободи громадян, деякі організації обирають стратегію громадянської непокори, беручи участь у несанкціонованих акціях протесту, таких як пікети, що спонукає владу до репресивних дій і фактично перетворює це на політичну боротьбу.

Водночас, держава залишається головним новатором сучасного суспільства, створюючи простір для управління силою. Вона гарантує, що інші інститути безумовно слідують її інтересам, змушуючи їх відмовлятися від своїх цілей, а також наділяє себе винятковими правами у регулюванні та адмініструванні. Держава формує формальну систему соціального ринкового порядку, створюючи механізми прийняття політичних рішень і контролю за їх виконанням.

Проте група науковців на чолі з А. Лановенко не погоджується з концепцією протиставлення держави і громадянського суспільства і вважає, що головним інтересом кожної країни є забезпечення соціально-політичної стабільності, яка є основою для її ефективного функціонування.

Таким чином, взаємодія між органами державної влади та громадянським суспільством є ключовим елементом, що визначає розвиток демократичних процесів і забезпечення прав людини. У сучасному суспільстві важливо забезпечити баланс між інтересами громадян та держави, щоб досягнути ефективного управління та соціальної справедливості. Це питання має велике наукове та практичне значення, оскільки забезпечення справедливих відносин між цими двома складовими є основою для стабільного функціонування держави.

На основі аналізу різних теоретичних підходів, можна визначити кілька основних варіантів взаємодії між державою та громадянським суспільством, зокрема співпрацю, протистояння, відсутність співпраці, а також різні моделі їх взаємодії (від партнерства до конфлікту). Деякі автори вказують на різницю у ступені впливу держави на громадянське

суспільство: від повного контролю до надання громадянам можливості активно брати участь у формуванні політики.

У концепції «партнерства» державні органи визнають роль громадянських організацій як партнерів у розробці та реалізації політики, що сприяє демократизації суспільства. Моделі партнерства та «архітектора», коли громадянські організації активно впливають на державну політику, є найбільш ефективними для розвитку цивілізованого суспільства. Однак є й моделі, де держава використовує громадські організації як інструмент для реалізації своїх власних цілей або навіть виявляє опір їх діяльності.

З точки зору інституційної теорії, ефективна взаємодія між державою і громадянським суспільством повинна передбачати рівноправний діалог, зокрема через механізми партнерства, що сприяють розвитку обох сторін. У разі відсутності такої взаємодії чи наявності протистояння, відбувається ослаблення громадянського суспільства або підрив демократії.

Таким чином, взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства є складним і багатогранним процесом, що вимагає постійного вдосконалення для досягнення соціальної ефективності, захисту прав громадян та підтримки демократичних цінностей.

Висновки до першого розділу

На основі дослідження взаємодії між інститутами влади та громадянського суспільства як фактору легітимності влади, можна зробити розгорнутий висновок, що відображає ключові аспекти цієї теми:

1. Взаємодія між владою і громадянським суспільством є однією з ключових передумов легітимності держави. Легітимність влади визначається як рівень підтримки та визнання її законності та справедливості з боку громадян. Чим вищий рівень легітимності, тим менше

держава залежить від примусових заходів, що дозволяє владі зосередитися на конструктивному вирішенні соціально-політичних питань.

2. Легітимність є соціокультурною характеристикою, що залежить не лише від законності (легальності) влади, але й від її здатності відповідати очікуванням суспільства, дотримуватися морально-етичних норм, історичних і культурних традицій. У сучасному демократичному суспільстві легітимність формується через відкритість, прозорість і підзвітність влади.

3. Громадянське суспільство виконує функцію посередника між владою та громадянами, сприяючи формуванню довіри до державних інститутів. Інститути громадянського суспільства, зокрема громадські організації, професійні спілки, благодійні фонди, відіграють важливу роль у контролі за діяльністю влади, підвищенні рівня обізнаності громадян про їхні права, а також у просуванні суспільно важливих ініціатив.

4. Взаємодія між владою та громадянським суспільством є важливим елементом демократичного управління. Прозорий діалог, залучення громадян до процесів прийняття рішень через консультації, обговорення та спільні ініціативи сприяють формуванню відповідальної і стабільної політичної системи.

5. Незважаючи на значний потенціал взаємодії між владою та громадянським суспільством, існують численні проблеми, які заважають ефективній співпраці. Серед них – недостатня відкритість влади, бюрократизація, відсутність дієвих механізмів громадського контролю, низький рівень довіри громадян до державних інституцій. Ці проблеми посилюються слабкою інституційною структурою громадянського суспільства, яка часто не має достатньо ресурсів та впливу для ефективної взаємодії з владою.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИКО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ВИМІРИ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ СПІВПРАЦІ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

2.1. Зарубіжний досвід співпраці влади і громадськості

У контексті розбудови ефективних механізмів регулювання співпраці між інститутами влади та громадянським суспільством, а також створення умов для їх функціонування, Україні є на кого орієнтуватися. Важко не погодитись з думкою А. Подберьозкіна, який зазначає, що «розвиток інститутів громадянського суспільства став однією з основних тенденцій у розвитку провідних країн. Ці інститути поступово витісняють та заміщають державні структури, що впливає як на підвищення ефективності управління суспільством, так і на економічну ефективність... Власне, майбутній суспільний і державний устрій країн-лідерів, ефективність їх політики залежатимуть від розвитку інститутів громадянського суспільства. Можна навіть припустити, що життєстійкість таких держав буде визначатися ступенем розвитку цих інститутів. Це є новою важливою закономірністю розвитку глобальних процесів: роль інститутів громадянського суспільства стає не просто важливою, а й вирішальною у політичному, економічному та науково-технічному розвитку країни» [41].

Оцінка розвитку громадянського суспільства в Україні за останні роки демонструє важливі зміни та досягнення, а також виявляє низку викликів і проблем, які потребують подальшої уваги та вдосконалення.

Позитивні тенденції:

1. Активізація громадянської активності: одним з найбільш помітних досягнень останніх років є збільшення рівня громадянської активності в

Україні. Важливою подією стала Революція Гідності (2013–2014), яка продемонструвала силу громадянського суспільства, здатність громадян до масових протестів, вимоги змін та демократії. Після Майдану в Україні спостерігається зростання чисельності громадських організацій, ініціативних груп і активістів, які активно впливають на політичні процеси та соціальні питання.

2. Підтримка демократичних перетворень: після Революції Гідності в Україні відбулося значне покращення в умовах для розвитку демократичних інститутів, що підтримують громадянське суспільство. Зокрема, були прийняті ряд реформ у різних сферах, включаючи боротьбу з корупцією, децентралізацію, розвиток прав людини, боротьбу за прозорість у владі.

3. Зростання ролі НУО (недержавних організацій): НУО стали важливими партнерами держави у розробці і реалізації політик у різних сферах – від прав людини до екологічних питань. Останніми роками вони стали активними учасниками соціальних реформ і мають змогу брати участь у державному управлінні, обговоренні законодавчих ініціатив та формуванні політики.

4. Зміцнення прав людини та свободи вираження поглядів: в Україні значно покращилася ситуація з правами людини, зокрема в аспекті свободи слова, громадянських прав та правосуддя. У порівнянні з попередніми роками, державні органи почали більше звертати увагу на захист прав громадян.

5. Інформаційна відкритість і розвиток онлайн-активізму: Інтернет та соціальні мережі стали потужним інструментом для розвитку громадянської активності, організації протестів і кампаній. В Україні активно розвивається онлайн-активізм, особливо в умовах політичних та соціальних змін.

Проблеми та виклики:

1. Корупція в Україні залишається однією з найбільших перепон для розвитку громадянського суспільства. Незважаючи на реформаторські зусилля, олігархічні інтереси часто продовжують домінувати у політичному

та економічному житті країни, що ускладнює реальний вплив громадянських організацій на державну політику.

2. Політична нестабільність та повномасштабне вторгнення росії: війна значно вплинули на розвиток громадянського суспільства в Україні, оскільки частина громадян опинилася в умовах окупації або була змушена стати вимушеними переселенцями, що створює додаткові труднощі у забезпеченні прав і свобод, а також у підтримці стабільності в країні.

3. Хоча громадянські організації в Україні активно працюють, існує проблема недостатнього фінансування, зокрема з боку держави, що створює залежність від іноземних донорів і обмежує можливості НУО для реалізації масштабних проектів без зовнішньої допомоги.

4. Невідповідність законодавства стандартам Європейського Союзу: незважаючи на прийняття деяких законів, що сприяють розвитку громадянського суспільства, законодавча база ще не завжди відповідає міжнародним стандартам. Питання щодо обмеження свободи об'єднань, зокрема громадянських організацій, та маніпуляцій з новими законами про НУО залишаються актуальними.

5. Взаємодія між органами державної влади та громадянським суспільством залишається складною. У деяких випадках державні органи проявляють байдужість або навіть опір до незалежних громадських ініціатив, що обмежує можливості громадян для ефективного впливу на прийняття рішень.

Таким чином, розвиток громадянського суспільства в Україні за останні роки продемонстрував позитивні зміни, зокрема в активізації громадянської участі, покращенні прав людини та розвитку НУО. Однак, цей процес стикається з низкою серйозних викликів, серед яких залишаються корупція, війна, політична нестабільність та обмежена взаємодія між державою та громадянським суспільством. Для подальшого розвитку необхідно сприяти посиленню демократичних інститутів, реформуванню судової та правоохоронної системи, а також створенню

прозорих і справедливих механізмів підтримки громадських ініціатив.

Зарубіжний досвід співпраці органів влади та громадськості є важливим джерелом натхнення для розвитку демократичних практик і громадянських ініціатив в Україні. У світі існують різні моделі взаємодії між державою і громадянським суспільством, які виявляються у формі партнерства, консультативних органів, участі громадян у прийнятті рішень та ефективного громадянського контролю за державними процесами.

1. Модель партнерства:

У багатьох країнах існує модель співпраці між урядом і НУО, де обидві сторони визнають значення громадянського суспільства для розвитку демократії. У таких країнах важлива роль відводиться формуванню стабільних відносин між державою та організаціями, що представляють інтереси різних соціальних груп.

В Німеччині уряд активно підтримує НУО через фінансування та створення правових умов для їх роботи. Держава надає гранти та субсидії, а також сприяє створенню інфраструктури для розвитку громадських організацій. У рамках цієї моделі НУО часто мають змогу брати участь у процесах державного управління, зокрема, у розробці та впровадженні соціальних програм. Зокрема, в Німеччині є «Рада з питань громадянської активності», яка консультує уряд і парламентарів щодо питань розвитку громадянського суспільства.

У Німеччині значна увага приділяється учасникам громадянського суспільства та міжнародній спільноті, оскільки проблеми, такі як голод, порушення прав людини та безпекові питання, не мають кордонів. Юридичні та екологічні організації, зокрема Greenpeace та Amnesty International, стали глобальними акторами, чий голос добре чутний на міжнародному рівні, і які вже давно спрямовують свою діяльність на вирішення глобальних проблем. Національна система фінансової підтримки Німеччини для третього сектора базується на принципі субсидіарності, що передбачає, що послуги, які надаються приватними організаціями, мають

надаватися також місцевими постачальниками, якщо це можливо. Державне фінансування складає 64,3% від загальних доходів організацій, що не включає волонтерську діяльність. Німеччина виділяє бюджетні кошти на діяльність громадських організацій на різних рівнях, зокрема на національному та місцевому рівнях. Федеральний уряд також надає підтримку низці стратегій, таких як навчання молоді, охорона навколишнього середовища чи міжнародний розвиток, через надання грантів державними органами або підписання довгострокових угод про стратегічне партнерство.

М. М. Гнатовський досліджує теоретико-правові та етичні основи діяльності суддів у правовій державі, зокрема в Німеччині. Автор аналізує принципи правосуддя, незалежність і неупередженість суддів, їхню роль у забезпеченні верховенства права. Важливу увагу приділено судовій етиці, зокрема дотриманню суддями норм моралі та професійної етики. Окремо розглядаються вимоги до моральних якостей суддів, етичні правила поведінки під час здійснення правосуддя. М. М. Гнатовський також звертається до таких аспектів, як авторитет судової влади, рівень довіри до суду з боку суспільства, а також забезпечення прозорості судових процесів [8].

Фінансування громадських організацій у формі субсидій надається переважно представницьким групам та сервісним організаціям. Міністерства та інші державні установи розподіляють субсидії, зазвичай організаціям, що працюють у сферах, відповідних їхньому профілю (наприклад, Міністерство у справах молоді та спорту в Румунії має право виділяти кошти організаціям, що займаються молодіжною політикою та спортом). Органи, що надають субсидії, часто виконують і наглядові функції. Субсидії є формою бюджетної підтримки, що може надаватися як з центрального, так і з місцевого бюджету, на підставі закону або адміністративної постанови. Наприклад, у Словаччині було прийнято спеціальний закон, що регулює правила виділення субсидій НУО, а їх

розподіл здійснюють міністерства. У деяких країнах, наприклад, в Болгарії та Угорщині, парламент може виділяти субсидії через річний закон про бюджет. Також існують випадки, коли кошти можуть надходити з інших джерел, таких як фонди приватизації (Чехія), чи від проведення лотерей (Хорватія).

Гранти є ще однією формою фінансування, яке надається державою на реалізацію конкретних проектів громадських організацій відповідно до чітко визначених сфер діяльності, термінів і статей бюджету. Звітність за грантами базується на тому, чи було використано кошти згідно з затвердженим бюджетом. Однак, наприклад, у Данії громадські організації можуть отримувати «базові гранти», які не пов'язані з конкретними проектами і надаються на основі об'єктивних критеріїв, таких як мета діяльності або фінансовий обіг організації. Гранти розподіляються не через адміністративні рішення, а через відкриті конкурси, де організації подають заявки. Вони можуть надходити з бюджету (центрального чи місцевого) або з спеціальних фондів, створених за рахунок інших джерел, таких як лотереї чи податки.

У Швеції, де значна частина благополуччя населення залежить від високорозвинутої системи соціального партнерства, уряд активно співпрацює з громадськими організаціями. Наприклад, НУО можуть брати участь у процесі прийняття законів, у громадських консультаціях перед розробкою нових соціальних політик, а також отримують фінансування від держави для реалізації місцевих ініціатив. Громадяни мають можливість безпосередньо впливати на рішення через різноманітні механізми, такі як електронні петиції.

2. Консультативні та дорадчі органи:

Багато країн світу створюють консультативні та дорадчі органи, де представники громадських організацій мають можливість брати участь у прийнятті рішень на всіх етапах законодавчого процесу.

У Франції існують численні консультативні органи, як-от

«Національна рада громадських організацій», які надають консультації уряду та парламенту щодо законодавчих ініціатив, що стосуються прав людини, екології, освіти та інших важливих питань. Ці органи допомагають забезпечити участь громадянських груп у процесі державного управління.

У США взаємодія між державою і громадськістю часто відбувається через інститути громадянської участі, зокрема за допомогою дорадчих рад, до яких входять представники НУО, бізнесу та інших груп суспільства. Наприклад, у США працюють численні «громадські ради», які консультують уряд з таких питань, як охорона навколишнього середовища, боротьба з бідністю та інші важливі соціальні проблеми.

У Польщі «Закон про громадську діяльність та волонтерську службу» передбачає, що органи влади зобов'язані співпрацювати з неурядовими організаціями для виконання громадських завдань. Це особливо важливо, оскільки місцева влада зобов'язана складати щорічні плани співпраці з НУО, що беруть участь у суспільно корисній діяльності. Крім того, органи державної влади повинні проводити консультації щодо проектів нормативно-правових актів, створювати робочі групи та надавати інформацію про заплановані заходи. Такі заходи мають на меті підвищити ефективність співпраці між НУО та органами державної влади. Закон також передбачає співпрацю у сфері надання послуг чи фінансової допомоги через контракти або гранти для покриття витрат на реалізацію конкретних завдань. Органи державної влади зобов'язані співпрацювати з НУО не лише в фінансовій сфері, а й у нефінансовій, зокрема, залучати організації до обговорення відповідних нормативних актів та створювати консультативні команди. Співпраця має ґрунтуватися на принципах взаємодоповнюваності, незалежності, партнерства, ефективності, чесної конкуренції та прозорості в рамках річного плану співпраці між місцевими органами влади та НУО.

Законодавство Польщі визначає основні форми взаємодії між органами влади та неурядовими організаціями (НУО), серед яких:

1. Передача публічних завдань на виконання неурядовим

організаціям.

2. Взаємне надання інформації щодо запланованих напрямів діяльності та співпраці з метою узгодження цих напрямів. Метою цієї форми співпраці є гармонізація заходів державного управління (на місцевому рівні) і третього сектору.

3. Проведення консультацій з НУО щодо проектів нормативно-правових актів, що стосуються їх статутної діяльності.

3. Моделі електронного урядування та участі:

Технології дають нові можливості для покращення співпраці влади і громадськості. Впровадження інтернет-платформ та електронних систем для збору громадської думки дозволяє активно залучати громадян до процесу управління та підвищувати рівень прозорості та підзвітності урядів.

Естонія є лідером у галузі електронного урядування. Тут громадяни можуть брати участь у державному управлінні через електронні петиції, голосування та відкриті консультації. Інформація про державні витрати, політичні ініціативи та інші важливі питання є доступною для громадян через інтернет-платформи, що дозволяє підвищити рівень залученості і підзвітності органів влади.

В Естонії розвиток громадянського суспільства після здобуття незалежності здійснювався в умовах постсоціалістичного періоду, що супроводжувався обмеженими ресурсами та відкритими можливостями для діяльності, але й з наявними конфліктами і невизначеністю в нових ідеалах та моделях поведінки. З часом вплив цих факторів, які заважали самоорганізації та незалежності громадянських ініціатив, зменшився, хоча більшість змін ініційовано суспільством за допомогою зовнішніх донорів: фінансової допомоги, експертної підтримки та прикладів для наслідування. Таким чином, громадянське суспільство в Естонії на початку XXI століття виступає як відновлювальна сила, що зміцнює демократію, за умови, що воно буде розвиватися відповідно до внутрішньої логіки суспільного розвитку.

В Ісландії після економічної кризи 2008 року було впроваджено систему електронного голосування, де громадяни могли висловлювати свою думку щодо реформ, а також впливати на розробку нової конституції через відкриті онлайн-дискусії. Така форма демократії дозволила значно збільшити залученість громадян до політичного процесу.

4. Моделі інклюзивної політики:

У багатьох країнах існують ініціативи, спрямовані на те, щоб залучати до громадянської діяльності та участі в політиці представників усіх соціальних груп, зокрема жінок, національних меншин, людей з інвалідністю та інших.

У Канаді для забезпечення рівноправності громадян створені численні ініціативи для залучення меншості, включаючи фінансування проектів, що сприяють розвитку інтеграції та рівноправності на місцевому рівні. Канада активно впроваджує інклюзивні моделі співпраці між урядом та громадськістю, зокрема через програми підтримки прав меншин, культурне багатство та рівність у політичному житті.

5. Протидія авторитарним тенденціям:

У країнах, де авторитаризм спостерігається у деяких його формах, співпраця з громадянським суспільством може бути обмеженою або навіть забороненою. Однак у цих країнах існують також приклади громадянської активності, спрямованої на протидію авторитарним тенденціям.

Південна Корея демонструє успіхи у підтримці громадянського суспільства, навіть за умов авторитарних періодів. Під час авторитарного правління 1970–1980-х років масові протести громадян, підтримувані НУО, призвели до значних змін в політичній ситуації. Сьогодні Південна Корея є прикладом країни, де активне громадянське суспільство забезпечує стійкість демократії та контролює діяльність державних органів.

Таким чином, зарубіжний досвід співпраці між органами влади та громадськістю показує, що найбільш успішними є ті моделі, що сприяють партнерству, активній участі громадян у процесі управління та прозорості

державної діяльності. Важливими аспектами є розвиток електронного урядування, створення консультативних органів, підтримка громадських ініціатив, а також інтеграція меншості та інклюзивних політик. Україні варто звернути увагу на ці практики для підвищення ефективності співпраці між державою та громадянським суспільством.

У загальному контексті дослідження третього сектору провідних країн світу, науковці підкреслюють важливість індивідуальних ресурсів для участі в громадському житті. Це включає рівень освіти, стан здоров'я, розмір доходів, певні вміння чи соціальний капітал. Міжнародні порівняння показують різні рівні заохочення участі в громадському житті в різних країнах. Важливу роль відіграють стосунки між державою та громадянським суспільством, а саме – як громадськість залучається до формування суспільних інститутів. Без підтримки та схвалення з боку держави громадянська ініціатива не може бути ефективно реалізована. Наприклад, незважаючи на уніфіковані механізми Європейського Союзу, рівень активності громадян у Західній та Східній Європі залишається різним, так само як і в Північних та Південних країнах, де також існують значні відмінності.

У розбудові ефективних механізмів співпраці між органами влади та громадянським суспільством Україні можна черпати значний досвід з інших країн, що вже успішно реалізували моделі партнерства та залучення громадськості до процесів державного управління. Зарубіжні приклади, такі як Німеччина, Швеція, Франція та інші, демонструють різноманітні підходи до взаємодії між державними інститутами та НУО, що можуть слугувати орієнтирами для подальшого розвитку громадянського суспільства в Україні.

Позитивні зміни в Україні після Революції Гідності, зокрема зростання громадянської активності та розвитку НУО, є важливими кроками до демократизації та зміцнення прав людини. Однак на шляху цього розвитку все ще стоять серйозні виклики, серед яких корупція,

політична нестабільність і недостатнє фінансування організацій громадянського суспільства. Водночас зарубіжний досвід показує, що успішна співпраця між урядом і НУО потребує чітких законодавчих механізмів, забезпечення фінансування та створення стабільної платформи для участі громадян у процесах управління.

Одним із найбільш продуктивних шляхів, які Україна може запозичити, є модель партнерства, де держава активно підтримує громадські організації через фінансування та юридичні умови для їх діяльності. Німеччина, з її Радами з питань громадянської активності та розвитком НУО, надає приклад тісної співпраці між урядом і громадськістю. Подібні стратегії в Україні могли б сприяти більшій ефективності громадських ініціатив та сприяти покращенню демократії.

Консультативні органи, що функціонують у Франції та США, є ще одним ефективним інструментом, що дозволяє громадським організаціям брати активну участь у розробці політик. В Україні було б корисно створити подібні органи для забезпечення ефективнішої взаємодії між громадянським суспільством та державними установами.

Технологічні інновації, такі як електронне урядування в Естонії та Ісландії, забезпечують безпрецедентні можливості для громадянського контролю та участі, і ці практики можуть бути застосовані для покращення прозорості та підзвітності урядів в Україні.

Отже, розбудова ефективної системи співпраці між державою і громадянським суспільством в Україні потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавчої бази, підтримку НУО, інтеграцію технологій та створення відповідних механізмів для участі громадян у державному управлінні.

2.2. Співпраця з інститутами громадянського суспільства як фактор легітимності влади

Одним із ключових аспектів у контексті державного управління є той факт, що взаємодія між громадянським суспільством і владою (або її відсутність) є основною передумовою для легітимності останньої. Легітимність є важливим індикатором ефективності влади, оскільки вона відображає ставлення громадян до уряду, що можна визначити як стан, за якого влада визнається більшістю населення законною та справедливою. Легітимність і авторитетність влади є спорідненими явищами, однак легітимність передбачає згоду народу з владою, яка добровільно визнається як уповноважена приймати рішення, що підлягають виконанню. Чим нижчий рівень легітимності, тим частіше влада змушена застосовувати примус. Проте ідеальний рівень легітимності, що охоплює 100% підтримки, є утопічним, оскільки в будь-якому суспільстві є люди, які порушують закони або байдужі до влади, а в демократичному суспільстві існує опозиція. Таким чином, кожна влада повинна постійно підтверджувати свій авторитет і доводити населенню, що саме вона найкраще відповідає його інтересам.

Важливо також зазначити, що поряд із терміном «легітимність» у контексті політичної влади використовується й термін «легальний» (від лат. *legalis*, що означає «законний»). Легальна влада – це влада, яка встановлена законом і діє відповідно до нього. Однак легальність є формально-правовою характеристикою, на відміну від легітимності, що має соціокультурний характер. Легітимність можна оцінити, наприклад, за допомогою соціологічних опитувань, але вона не піддається повній формалізації.

П. Манжолла визначає кілька аспектів легітимності:

– онтологічний – визнання відповідності політичної влади універсальним принципам людського і соціального буття, необхідність

дотримання цих принципів заради спільного виживання;

- соціально-культурний – відповідність влади традиційним принципам соціальної життєдіяльності в різних її сферах (політика, культура, мораль, право тощо), що базуються на історичних, національних, культурних, релігійних, економічних, географічних та інших детермінантах;

- аксіологічний – відповідність влади нормам і цінностям, що прийняті більшістю суспільства;

- правовий – відповідність влади праву та справедливості, що зафіксовані у юридичних актах держави або уявленням про природне право;

- політичний – відповідність діяльності органів влади інтересам суспільства, певних його груп або людства загалом. Політична легітимність формується через визнання якостей і властивостей суб'єктів влади як значущих і прийнятних для суспільства.

Важливим показником ефективності співпраці громадянського суспільства з владою є рівень інституціональної взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами державної влади, а також ступінь залучення громадян до процесу підготовки та прийняття політичних рішень. Стан цієї співпраці є відображенням здатності громадян захищати свої права та інтереси, а також впливати на формування державної політики. Ігнорування інтересів різних соціальних груп органами влади призводить до зниження якості державних рішень, конфліктів між владою та громадськістю, створює бар'єри для реалізації державної політики і ускладнює виконання соціально значущих ініціатив.

Останнім часом спостерігається стабільно низький рівень довіри громадян до діяльності органів державної влади та їх ініціатив. Причини цього можна побачити, зокрема, в тому, що громадяни відчують байдужість влади до їхньої думки (58,2%) і відсутність механізмів впливу на прийняття рішень (29,4%). За даними опитувань, проведених Творчим центром Каунтерпарт, головними перешкодами для ефективної взаємодії між інститутами громадянського суспільства та владою є небажання

співпрацювати з боку владних структур (57%), недостатня поінформованість влади про діяльність громадських організацій (51%), нерозуміння корисності такої співпраці (47%) та недостатній рівень професіоналізму представників громадянського суспільства (31%).

Однак варто зазначити, що в перехідних суспільствах особливо важливим для успіху процесів модернізації є максимальне наближення держави до людей, що виявляється через підвищення рівня довіри населення до її діяльності. Розширення довіри до держави здійснюється шляхом підвищення обізнаності громадян щодо підготовки та реалізації соціальних програм, а також через залучення населення до процесу прийняття рішень через взаємні консультації між державними інститутами та структурами громадянського суспільства. У сучасних умовах держава може вважатися демократичною лише за умови ефективного функціонування. Хоча держава й зберігає контроль над економічним та соціальним розвитком, вона не є єдиним джерелом поліпшення добробуту громадян. Для збереження своєї демократичної сутності держава повинна шукати шляхи підвищення ефективності через партнерські відносини з громадянським суспільством, зосереджуючи увагу не лише на кількості державного впливу, але й на якості, орієнтуючись на забезпечення потреб населення. Визначальним фактором демократизму сучасної держави є забезпечення рівноваги в суспільстві та гармонійних відносин між громадянами та владою.

Однак регулярні спільні заходи між організаціями громадянського суспільства та владними структурами досі не сприяли переходу до нової якості взаємодії. Роль громадянського суспільства не зросла суттєво, а прозорість та відкритість влади в Україні залишаються недостатніми. Відсутність традицій громадянського суспільства особливо гостро відчувається і значно уповільнює процес демократизації.

Ключову роль у взаємодії громадянина з владою відіграє показник легітимності, що є визнанням чи підтвердженням законності прав та

повноважень влади, а також згодою громадян з її правом здійснювати вплив на суспільство. Легітимність влади вимірюється рівнем довіри громадян до її інститутів, і відмова від моральних принципів у політиці чи втрата морального авторитету призводить до відчуження влади від народу та різкого зниження її легітимності. Відомо, що стан влади визначається її легітимністю, яка виражається в підтримці і визнанні політичного режиму більшістю громадян. Рівень легітимності може змінюватися, але довіра до органів влади в суспільстві повинна становити не менше 25% для забезпечення її стабільності.

Сьогодні спостерігається явне зростання недовіри громадян до основних державних інститутів. Це підтверджують дані соціологічних досліджень, які показують, що громадяни все більше негативно ставляться до влади, причому рівень недовіри варіюється в залежності від регіону, з найвищими показниками на південному сході країни. Така ситуація свідчить про серйозні проблеми у взаємодії між владою та суспільством і створює загрозу для суспільної безпеки.

Вплив громадянського суспільства на державні інститути залишається низьким, особливо в таких важливих сферах, як судова система, діяльність Кабінету Міністрів та правоохоронних органів. Вплив на Президента України оцінюється дещо вище, але незначно. З огляду на це, філософський аналіз проблеми безпеки суспільства і держави вимагає оцінки взаємодії суспільних та державних структур у контексті забезпечення національної безпеки. У цьому взаємозв'язку та розвитку полягає потенціал для оптимізації механізмів гарантування безпеки в суспільствах перехідного типу.

Закон України «Про національну безпеку України» відповідно до статей 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Цим Законом визначаються та розмежовуються повноваження державних

органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони.

Стратегія національної безпеки України зазначає, що наша країна характеризується слабкими і роздробленими інститутами громадянського суспільства, які не можуть повною мірою реалізувати свій потенціал для демократизації суспільного життя.

Під природою механізму забезпечення національної безпеки в перехідному суспільстві розуміють організований режим діяльності суспільних суб'єктів, який є свідомим і має чітко визначені цілі. Ці цілі, а також спрямованість діяльності суб'єкта, визначаються функціями та основними потребами розвитку особистості, країни та суспільства, а також об'єктивними умовами, такими як статус і роль суспільства. Система національної безпеки залежить від рівня розвитку держави та громадських інститутів. Це вимагає створення сприятливих умов для досягнення мети національної безпеки та реалізації об'єктивних законів, які визначають взаємовідносини між державою та цією системою.

Основним параметром, що відображає стан влади, є її моральний авторитет. В слов'янській традиції мораль вважається вищою за закон, і історично авторитет державної влади в Україні був підкріплений моральним авторитетом Православної Церкви. Це взаємозв'язок між світською та духовною владою, що виявляється у принципі поділу влади, характерному для західних країн.

Для громадян важливим є розуміння, що відкритість є способом створення довіри та залучення людей до розвитку та зміцнення

громадянського суспільства, а також для координації інтересів усіх громадян. Довіра є основою для активної участі людей у державних справах, а її відсутність створює бар'єр, який визначає розрив у суспільстві. Довіра або існує, або відсутня, і будь-який рівень недовіри можна трактувати як її відсутність. Важливо також, чи є влада відкритою для своїх громадян, чи демонструє вона щирість та прозорість у своїй діяльності. Якщо на початку незалежності влада була більш відкритою для суспільства, то сьогодні в Україні вже налагоджена певна система комунікації між владою та народом, але виникає питання: чи ця система здатна підвищити рівень довіри громадян до влади?

Партнерство повинно стати новою практикою для органів влади, політичних партій і громадських організацій. Тому я вважаю, що було б корисно запровадити процедурний підхід у організації діяльності Президентського коледжу та департаменту державного управління.

Основною проблемою взаємодії влади і громадянського суспільства є те, що влада та громадські організації мають різні погляди на участь громадськості у формуванні та реалізації політики. Влада намагається забезпечити підтримку рішень чиновників, орієнтуючись на свою логіку виживання, тоді як громадськість прагне встановити контроль над владою та створити політику, яка відповідає інтересам громадян. Ці інтереси не завжди збігаються.

Маніпуляції через ЗМІ, включаючи чорний піар, сприяють зниженню рівня довіри до влади. Тому реформаторські ініціативи, що проводяться нинішньою владою, навряд чи отримають підтримку широких верств населення.

Сьогодні існує широкий спектр маніпуляційних технік, що використовуються через ЗМІ. Всі вони націлені на створення певного емоційного стану і використання маніпуляційних умов для того, щоб одна інформація проникла в свідомість людей, змінюючи їхню поведінку і ставлення в інтересах маніпулятора. Важливим аспектом цих маніпуляцій є

інформаційна складова, що впливає на процес прийняття рішень.

Нерозвиненість інститутів громадянського суспільства, недостатній рівень громадянської свідомості та нездатність національних органів врахувати інтереси громадян призвели до того, що державна адміністрація взяла на себе занадто багато функцій, що не дозволяє ефективно управляти суспільством і служити людям. Проблеми організації суспільного життя, в свою чергу, затягуються бюрократичною тяганиною.

Отже, можна зробити висновок, що проблеми взаємодії між державними органами та інститутами громадянського суспільства мають комплексний характер. Вони охоплюють не лише структуру і функції, а й механізми діяльності, стосуються як центральних, так і місцевих органів влади, і не можуть бути зведені до взаємин окремих елементів цих взаємодіючих сторін.

Рівень легітимності державної влади може коливатися, але, як свідчать соціологічні дослідження, рівень довіри до органів влади має становити не менше 25%, інакше можуть виникнути суспільні невдоволення, протести чи навіть анархічні рухи, що становлять серйозну загрозу для національної безпеки.

Таким чином, щоб уникнути загрозливих процесів для демократичного розвитку, одним із важливих напрямків модернізації управлінської діяльності має стати вирішення низки ключових завдань, які спрямовані на підвищення ролі інститутів громадянського суспільства в управлінні різними аспектами суспільного життя та на залучення громадян до участі в усіх сферах соціальної діяльності. Ці завдання включають: – децентралізацію управлінських і регулюючих функцій та надання більшої самостійності місцевим органам, а також поступову передачу відповідальності від державних органів до інститутів громадянського суспільства; – розвиток мережевих, горизонтальних відносин між органами влади та громадянським суспільством, а також демонтаж елементів "управлінської вертикалі", які обмежують громадські ініціативи; –

створення умов для ефективної громадської участі в управлінні суспільними справами, передача більших повноважень громадським організаціям та об'єднанням громадян; – залучення недержавних організацій (НДО) до надання соціальних послуг, розширення ресурсної бази соціальної політики за рахунок позабюджетних коштів корпоративного сектору та населення; – розвиток конструктивної взаємодії між державними структурами та органами місцевого самоврядування з громадянським суспільством, створення стимулів для діяльності НДО в реалізації національних і поточних соціально-економічних проектів; – залучення громадян через створення дієвих механізмів громадської участі для подолання негативних явищ у суспільстві; – посилення державної підтримки некомерційного сектору і передача йому ключових управлінських функцій для подальшого самостійного розвитку з поетапним скороченням державного регулювання в цих сферах.

В умовах антагоністичних суспільних настроїв, що панують в Україні, управлінська еліта має стати арбітром, ініціюючи національний процес подібний до «Пакту Монклоа». Україні потрібен глобальний суспільний договір, який, на відміну від декларативного Універсалу національної єдності, гарантував би примирення стосовно історичних та геополітичних пріоритетів, передбачав би конкретні дії щодо виходу з соціально-економічної кризи та містив би положення про політичну відповідальність за його невиконання. Україні необхідно адаптувати позитивний досвід таких країн, як Іспанія, Чехія, Угорщина, Польща, та інших, для досягнення суспільно-політичного консенсусу.

Ключовим кроком у цьому напрямку має стати трансформація механізмів маніпуляції суспільною свідомістю в систему двосторонньої комунікації між владою та громадянським суспільством, що забезпечить ефективну взаємодію та сприятиме прискореному розвитку суспільства.

Усі державні інститути, для того щоб бути ефективними та стабільними, повинні базуватися на високому рівні легітимності, яка

визначається рівнем довіри громадян до влади та її інститутів. Співпраця між владою та громадянським суспільством є важливою складовою цього процесу, оскільки без активної участі громадян у формуванні та реалізації політики легітимність влади може бути значно підірвана. Тільки через взаємодію з громадянським суспільством влада може підтвердити свою правомірність, прозорість і готовність до партнерства з населенням, що є ключовим для забезпечення демократичного розвитку.

Однак на даний момент в Україні спостерігається значний рівень недовіри громадян до органів влади. Це зумовлено багатьма факторами, зокрема відсутністю належних механізмів впливу на прийняття рішень, недостатньою відкритістю влади та проблемами в інституціоналізації взаємодії між державними органами та громадськими організаціями. Для того щоб змінити ситуацію, необхідно не лише покращити комунікацію, а й впровадити системні реформи, зокрема у напрямку децентралізації, розширення участі громадян у процесах ухвалення рішень, розвитку горизонтальних зв'язків між владою та суспільством.

Крім того, важливим елементом є боротьба з маніпуляціями через ЗМІ, що знижують рівень довіри та сприяють відчуженню громадян від політичного процесу. Глобальний підхід до вирішення цих проблем повинен включати як зміцнення громадянських інститутів, так і розвиток нових форм співпраці між владою та громадянським суспільством. Одним з ключових кроків є трансформація взаємодії між державними органами та організаціями громадянського суспільства у двосторонню комунікацію, що дозволить забезпечити більш ефективне управління і створити умови для сталого розвитку.

З огляду на сучасні виклики, необхідно зосередитись на підвищенні ролі громадянського суспільства у формуванні політики, передавати більше повноважень на місцевий рівень та надавати більше можливостей для громадянської участі в усіх сферах життя. Це дозволить не лише покращити якість державних рішень, але й зміцнити легітимність влади, що є

передумовою стабільності та розвитку демократичних процесів в Україні.

Таким чином, ефективна співпраця між державними структурами та громадянським суспільством є важливим фактором для забезпечення не лише легітимності влади, але й демократичного розвитку країни, підвищення рівня довіри громадян до влади та покращення соціальної ситуації в державі.

2.3 Практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості

Організаційно-правові аспекти взаємодії між інститутами влади та громадськістю охоплюють правові основи та механізми, які регулюють співпрацю між державними органами та громадянами чи громадськими організаціями. Таке співробітництво спрямоване на забезпечення ефективного управління, підвищення прозорості державних інститутів, активну участь громадян у прийнятті рішень та розвиток демократії. Ці аспекти зміцнюють взаємодію між владою та суспільством, роблячи її більш ефективною і сприяючи розвитку діалогу між державою та громадянами, що є ключовою складовою демократичного процесу та забезпечення соціальної стабільності. Це підкреслює важливість прозорості у управлінні, підвищує ефективність та акцентує увагу на створенні системи.

Організаційно-правові аспекти охоплюють правові та організаційні механізми, які забезпечують співпрацю між владними інститутами та громадськістю. Сюди входять закони, регламенти, інституції та структури, що формують основу цієї взаємодії. Інститути влади та громадськість включають як державні органи (уряд, місцеві органи влади, державні установи), так і громадянське суспільство (громадські організації, активісти, пересічні громадяни). Співпраця між ними є необхідною для належного

функціонування держави, що є важливим чинником для ефективності управління.

Основною метою цієї співпраці є створення ефективної та прозорої системи державного управління, здатної до швидкого та результативного прийняття рішень. Прозорість цієї системи дозволяє громадянам здійснювати контроль за діяльністю влади та сприяє підвищенню довіри до державних інститутів. Таким чином, організаційно-правові аспекти цієї співпраці є важливими для побудови ефективного, відповідального та відкритого державного управління.

У сучасному демократичному суспільстві важливими пріоритетами є прозорість та ефективність державного управління. Взаємодія інститутів влади з громадськістю впливає на стабільність та розвиток держави. Метою цієї співпраці є забезпечення відкритості, підзвітності та активної участі громадян у процесі прийняття рішень, що підвищує ефективність управління. Важливим аспектом є аналіз ключових законів та нормативних актів, які регулюють співпрацю між державними органами та громадянами (зокрема, закони про громадські ради, доступ до публічної інформації, електронне врядування), які складають законодавчу основу для такої взаємодії.

Крім того, важливу роль у цьому процесі відіграє створення інституційних платформ для взаємодії (громадські ради, дорадчі комітети, форуми тощо), а також використання цифрових технологій для комунікації між владою та громадянами (петиції, консультації, онлайн обговорення законопроектів). Розгляд цієї теми показує глибоке розуміння організаційно-правових аспектів співпраці, їхнього значення для ефективності управління, а також шляхів покращення цієї співпраці з урахуванням міжнародного досвіду та сучасних технологій.

Аналіз останніх досліджень організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості підкреслює важливість інтеграції цих інститутів для створення ефективної системи управління.

Існуючі механізми взаємодії органів державної влади з громадськими організаціями в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки свідчать про необхідність надійних інформаційних зв'язків між усіма ланками державного управління для забезпечення їх ефективної діяльності, як зазначають М. Гнатенко та М. Магомедова [42].

Нове демократичне українське суспільство потребує активної інформаційної політики з боку органів державної влади та необхідної підтримки з боку громадськості, а також ефективного зворотного зв'язку між державою та суспільством [33]. Дослідження акцентують увагу на ролі громадянського суспільства як важливого учасника процесів контролю та нагляду за діяльністю органів державної влади.

До основних проблем можна віднести недостатню правову базу для повноцінної співпраці, а також низьку прозорість процедур. Це створює перешкоди для ефективного формування механізмів взаємодії між органами державної влади та організаціями громадянського суспільства в рамках реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020 років [54]. Для покращення цієї взаємодії важливими є зміни в нормативно-правовій базі та активне залучення громадян до процесу ухвалення рішень у контексті публічно-приватного партнерства в посткомуністичних країнах [25].

Співпраця між інститутами влади та громадськістю є основним елементом для побудови ефективної, прозорої та підзвітної системи державного управління. Це включає встановлення взаємодії між державними органами та громадянським суспільством для досягнення кращого управління, забезпечення прозорості процесів та підзвітності влади перед громадянами. Залучення громадськості до процесу управління сприяє тому, що державні рішення краще відповідають потребам населення. Громадяни можуть надавати зворотний зв'язок, виявляти проблеми та пропонувати рішення, що дозволяє швидше та ефективніше реагувати на

виклики. Крім того, доступність інформації про діяльність органів влади забезпечує відкриті процедури прийняття рішень, доступ до публічних даних та інформування громадян про виконання державних завдань. Влада має нести відповідальність перед громадянами за свої дії, як зазначають Р. Олексенко та В. Воронкова у своїй статті «Інституціональне забезпечення системи публічної влади в історичному і системному контексті розвитку публічного управління та адміністрування» [6].

Співпраця з громадськістю стимулює посадовців до більшої підзвітності, оскільки громадяни можуть контролювати виконання державних функцій, моніторити ефективність використання ресурсів та вимагати відповідальності у випадку порушень. Значення цієї співпраці полягає в тому, що прозорі та підзвітні дії органів влади підвищують довіру громадян до державних інституцій; залучення громадськості допомагає створювати більш обґрунтовані та відповідні потребам населення політики; відкритість і контроль з боку громадськості знижують ризики корупції та зловживань.

Отже, співпраця між інститутами влади та громадськістю є важливою основою для створення сучасного демократичного управління, в якому громадяни активно беруть участь у формуванні та реалізації державної політики, що детально відображено в таблиці 2.1.

Отже, аналіз вказує, що співпраця інститутів влади та громадськості є вирішальним фактором для створення ефективної, прозорої та підзвітної системи державного управління, що відповідає інтересам суспільства та сприяє розвитку демократії і правової держави.

Таблиця 2.1 – Напрями удосконалення організаційно-правових аспектів співпраці інститутів влади та громадськості в Україні

№ з/п	Напрямок розвитку	Зміст та характеристика
1	2	3
1	Правові основи	Закони та нормативні акти, що регулюють участь громадськості в діяльності державних органів, зокрема закони про громадські ради, громадські слухання, доступ до публічної інформації та інші механізми впливу громадян на процеси прийняття рішень.
2	Інституційна взаємодія	Організаційні структури та механізми, які використовують органи влади для залучення громадськості до управління через дорадчі органи, консультації з громадськістю та створення спільних робочих груп.
3	Механізми співпраці	Механізми участі громадян у розробці та моніторингу державної політики, такі як громадські слухання, електронні петиції, референдуми, обговорення законопроектів і політичних ініціатив.
4	Прозорість і підзвітність	Створення умов для відкритого доступу громадськості до інформації про діяльність органів влади, включаючи механізми звітності державних інституцій перед громадянами та ЗМІ.
5	Правові гарантії	Забезпечення прав громадян на участь у державному управлінні, захист прав при взаємодії з органами влади та правовий захист учасників громадської активності.
6	Громадський контроль	Ключовий елемент співпраці між громадянами та державою, що включає аудит діяльності органів влади через громадські організації, ЗМІ та інші ініціативи.
7	Електронне врядування	Взаємодія влади з громадянами через інтернет та цифрові платформи, включаючи подання петицій, доступ до публічної інформації та участь у громадських обговореннях.
8	Моделі публічно-приватного партнерства	Співпраця між державними органами та громадськими або приватними структурами для досягнення спільних цілей у розвитку суспільства.
9	Інклюзивність у прийнятті рішень	Організація процесу прийняття рішень для залучення різних суспільних груп, включаючи меншини та вразливі категорії населення.
10	Адвокаційні кампанії	Громадські ініціативи, що впливають на державну політику через лобіювання змін у законодавстві, акції, збори підписів та просування соціально значущих проєктів.
11	Навчання та підвищення обізнаності громадськості	Освітні програми для підвищення обізнаності громадян щодо їхніх прав і можливостей участі в процесах державного управління.
12	Міжнародні стандарти співпраці	Використання міжнародного досвіду та рекомендацій щодо прав людини та належного врядування, таких як стандарти ООН і Ради Європи.

Продовження табл. 2.1

1	2	3
13	Участь громадян в місцевому самоврядуванні	Співпраця громадян з органами місцевого самоврядування через референдуми, слухання, збори та петиції.
14	Медіа та комунікації	Засоби масової інформації та соціальні мережі як платформи для поширення інформації та обговорення державних ініціатив.

Переваги ефективної співпраці включають швидке прийняття рішень через більшу залученість громадян, підвищення довіри до державних рішень, покращений доступ до інформації про діяльність влади, а також зменшення ризиків корупції в державних інституціях, як зазначають Р. Олексенко і В. Воронкова, розв'язуючи питання класифікації соціальних процесів у публічному управлінні [7].

Виклики та проблеми у взаємодії інститутів влади і громадян є перешкодами, що виникають у процесі співпраці між державними структурами та громадянським суспільством, і можуть ускладнювати ефективну комунікацію, прийняття рішень та реалізацію організаційно-правових основ публічного управління в Україні. Ці труднощі можуть бути правового, організаційного, соціального або технологічного характеру, що відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Основні виклики та проблеми у співпраці інститутів влади і громадян

№ з/п	Виклики та проблеми	Зміст та характеристика
1	2	3
1	Правові бар'єри	Закони можуть бути нечіткими або недостатньо визначеними щодо механізмів взаємодії між владою та громадянськістю. Нерідко державні органи не дотримуються встановлених норм або ігнорують їх, що ускладнює комунікацію. Недосконалість законодавства або його невиконання перешкоджають ефективній співпраці.
2	Бюрократичні перепони	Бюрократичні процеси можуть бути складними і непрозорими, що уповільнює прийняття рішень і знижує ефективність співпраці. Часто взаємодія між владою і громадянськістю носить формальний характер без реального залучення громадян у процеси ухвалення рішень.

Продовження табл. 2.2

1	2	3
3	Низька довіра до влади	Громадяни часто не довіряють владі через історичні проблеми з корупцією, відсутність прозорості та недостатню відповідальність чиновників, що знижує готовність громадян брати участь у співпраці. Нереалізовані ініціативи у минулому знижують мотивацію до подальшого залучення.
4	Низька громадянська активність	Багато громадян не мають достатньо часу, ресурсів або мотивації для участі в громадських ініціативах. Люди часто не обізнані своїми правами та можливостями участі в процесах державного управління.
5	Інформаційна нерівність	Громадськість може не мати доступу до необхідної інформації через недостатню розвиненість систем публічного інформування або закритість органів влади. Багато громадян не мають навичок для ефективної онлайн-участі в процесах співпраці.
6	Корупція та конфлікти інтересів	Наявність корупції серед чиновників може заважати чесній та прозорій співпраці з громадськістю. Конфлікти інтересів між окремими особами чи групами та громадськістю ускладнюють діалог.
7	Соціальні та культурні бар'єри	Різні соціальні групи можуть мати різні або суперечливі інтереси, що ускладнює формування єдиної позиції для співпраці з владою.
8	Недостатня комунікація між сторонами	Влада часто передає інформацію односторонньо, не забезпечуючи достатньо можливостей для двостороннього діалогу, що призводить до відсутності порозуміння та спільних цілей.
9	Відсутність спільного бачення та стратегії	Розбіжності в інтересах державних органів та громадських організацій призводять до конфліктів і відсутності ефективної співпраці. Співпраця часто має короточасний характер і не базується на довгострокових стратегіях.
10	Недостатня професійна підготовка	Як у державних органах, так і серед громадських активістів може не вистачати професійних знань і навичок для ефективної взаємодії.
11	Брак кваліфікованих кадрів	Спільні освітні проекти, що охоплюють як представників громадськості, так і державних службовців, допоможуть підвищити кваліфікацію та розвиток навичок ефективного діалогу та управління.

Аналіз показує, що для успішної співпраці між інститутами влади та громадськістю необхідно подолати ці виклики, що передбачає комплексний підхід, включаючи реформування законодавства, впровадження нових стратегій взаємодії, підвищення рівня цифрової грамотності, зміцнення довіри до влади та активне залучення громадян у процес прийняття рішень. Лише через відкритий діалог і спільні зусилля можна створити ефективну,

прозору та підзвітну систему державного управління, що відповідатиме потребам суспільства в умовах сучасних практик публічного управління.

Для подолання цих викликів варто вивчати міжнародний досвід співпраці, що включає:

1. Огляд успішних моделей взаємодії між владою і громадськістю в інших країнах (наприклад, публічно-приватне партнерство в ЄС, США, Канаді).
2. Впровадження міжнародних стандартів співпраці, спрямованих на покращення прозорості і ефективності державного управління.
3. Розвиток громадського контролю та участі через форми таких ініціатив, як громадські слухання, консультації, аудит і моніторинг.
4. Розвиток електронних платформ для участі громадян у процесах управління.
5. Підвищення значення громадських кампаній і адвокацій, які допомагають впливати на державну політику.
6. Реформа правового регулювання для спрощення взаємодії між владою та громадськістю.
7. Підвищення рівня громадянської активності через освітні програми та інші ініціативи.
8. Впровадження цифрових технологій для покращення доступу громадськості до управлінських процесів.

Ефективна співпраця між інститутами влади та громадськістю вимагає комплексного підходу для вирішення численних викликів, і лише через відкритий діалог та спільну роботу можна досягти успіху в управлінні, що відповідає потребам суспільства.

Провівши аналіз організаційно-правових аспектів співпраці між інститутами влади та громадськістю як ключового чинника для формування ефективної та прозорої системи державного управління, можна зробити кілька важливих висновків:

- для підвищення ефективності управлінських процесів необхідно

вдосконалювати правові механізми та активно залучати громадян до прийняття рішень;

- важливе значення має використання цифрових технологій та міжнародного досвіду для побудови більш відкритих і демократичних процесів управління;

- треба запровадити постійні механізми зворотного зв'язку, наприклад, онлайн-форуми та громадські консультації, де громадяни матимуть можливість висловлювати свої думки та пропозиції;

- окрім проведення офіційних прес-конференцій, необхідно організовувати регулярні зустрічі з громадськістю, на яких представники влади зможуть звітувати та відповідати на питання громадян;

- важливо, щоб як державні органи, так і громадськість працювали разом над розробкою спільних довгострокових планів, що мають конкретні цілі, засоби та терміни реалізації;

- залучення громадськості повинно здійснюватися не лише на етапі обговорення, а й на всіх стадіях формування та реалізації політики, щоб забезпечити узгоджені рішення;

- необхідно створювати чіткі правові норми, які регулюють процеси співпраці та забезпечують відкритість і підзвітність органів влади;

- важливим аспектом є підвищення рівня обізнаності громадськості про її права та можливості впливати на державну політику;

- потрібно спростити процедури взаємодії для досягнення більш ефективної комунікації та доступу до інформації;

- необхідно посилити контроль з боку громадськості за діяльністю державних інституцій та запровадити антикорупційні механізми;

- важливо використовувати цифрові платформи для спрощення процесу взаємодії між владою і громадянами, що сприятиме підвищенню прозорості та підзвітності.

Подальші дослідження повинні бути спрямовані на вирішення основних проблем, що виникають у співпраці між інститутами влади та

громадськістю, зокрема:

1. Недостатня правова база, що обмежує ефективну взаємодію через відсутність чітких законодавчих норм, які регулюють участь громадян у державних процесах.

2. Низька прозорість, яка проявляється у обмеженому доступі до інформації щодо прийняття рішень органами влади.

3. Відсутність ефективних механізмів участі, оскільки громадянське суспільство часто не має достатньо інструментів для реальної участі у процесах формування державної політики.

Ці виклики можна подолати шляхом удосконалення правового регулювання, розвитку механізмів участі та посилення прозорості у прийнятті урядових рішень.

У сучасних умовах розвиток взаємодії між органами державної адміністрації та громадськістю стає все більш важливим. З огляду на європейські стандарти, значну роль у цьому процесі відіграє впровадження нових форм і методів діяльності громадських організацій, які спрямовані на покращення якості управлінських послуг. Це, безперечно, тривалий і складний процес, адже зміни повинні охоплювати не тільки структурно-функціональний рівень органів влади, але й свідомість їх працівників та громадян. Крім того, необхідно здійснити наукову та об'єктивну оцінку сучасного стану взаємодії адміністративних органів, розробити рекомендації щодо конкретних методів підвищення ефективності діяльності державних органів, покращення відносин з територіальними громадами, а також підвищення рівня довіри до органів влади. Адже від того, наскільки правильно влада та громадськість визначать основні проблеми, залежатиме якість управлінських рішень.

Формулювання рекомендацій щодо вдосконалення діяльності українських інституцій потребує врахування регіональних особливостей соціально-економічної та соціально-політичної ситуації, а також специфіки взаємодії між державними органами та громадськістю.

Висновки до другого розділу

Проведене дослідження підтверджує, що ефективна співпраця між державними органами та інститутами громадянського суспільства є ключовим фактором для забезпечення легітимності влади та демократичного розвитку держави. Аналіз підтверджує, що така взаємодія є багатогранною проблемою, яка охоплює організаційно-правові аспекти, рівень довіри населення до органів влади, залучення громадян до процесу ухвалення рішень та розвиток громадянської активності.

Легітимність визначається не лише юридичними нормами, а й рівнем підтримки та довіри громадян. Для підвищення цього показника важливо забезпечити прозорість діяльності державних інститутів, впроваджувати інклюзивні підходи до формування політики та посилювати роль громадян у процесах державного управління.

Громадянське суспільство відіграє ключову роль у контролі та підтримці державної політики. Активна участь громадян і громадських організацій у формуванні рішень сприяє ефективності та соціальній орієнтованості державного управління.

Аналіз моделей взаємодії держави та громадянського суспільства в інших країнах демонструє, що використання інноваційних підходів, таких як електронне урядування та створення консультативних органів, сприяє підвищенню прозорості й залученню громадян.

До основних проблем, що стримують ефективну співпрацю, належать низька довіра до влади, відсутність чіткої правової бази, недостатня відкритість державних інститутів і низький рівень громадянської активності.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження підтвердили досягнення поставлених цілей та виконання визначених завдань, що дозволяє зробити наступні висновки.

В результаті аналізу та узагальнення результатів наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері державно-владного співробітництва було визначено сучасні організаційно-правові напрямки вивчення регулювання взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства, зокрема: у бюджетному процесі України. Взаємодія між інституціями держави та громадянським суспільством створює єдину організаційно-правову основу, в якій громадські об'єднання виступають як об'єкти взаємодії з органами державної влади.

Підтверджено доцільність удосконалення правової бази діяльності вітчизняних інститутів громадянського суспільства як основного суб'єкта взаємодії з державними органами, що передбачає закріплення концепції громадянського суспільства на конституційному рівні в деяких європейських країнах. Окрім цього, важливо уточнити склад суб'єктів громадянського суспільства та забезпечити належне законодавче врегулювання, що гарантуватиме збалансованість інтересів публічно-владної взаємодії, а також ініціювати консультації з державними органами влади, зокрема з громадськими об'єднаннями, релігійними організаціями, профспілками, ЗМІ, політичними партіями, що не беруть участі в державному управлінні, а також іншими невідповідними об'єднаннями.

Запровадження системи відбору громадських об'єднань для виконання завдань національного плану на основі щорічних рейтингів виявилось доцільним. Це передбачає визначення громадських організацій, які найкраще підходять для участі в реалізації національної політики в тій чи іншій сфері, враховуючи кількість учасників, правові цілі,

інфраструктуру та наявність позитивного досвіду у реалізації суспільно корисних проектів. На основі цих рейтингів мають надаватися рекомендації для центральних органів влади щодо напрямів співпраці з громадським сектором.

Визначено пріоритетні напрямки адаптації зарубіжного досвіду до українських реалій у регулюванні взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства. Зокрема, пропонується закріплення на законодавчому рівні переваг третього сектору перед державними органами у сфері закупівель товарів та послуг, наданих громадськими об'єднаннями, особливо в соціальній сфері. Також передбачається запровадження кодексів найкращих практик взаємодії між державними органами та громадянським суспільством для детальнішого роз'яснення процесу державного фінансування третього сектору, а також реалізація освітніх програм для громадян, що можуть бути соціалізовані в рамках діяльності громадянського суспільства.

Принципи формування механізму взаємодії Національних зборів та інститутів громадянського суспільства повинні ґрунтуватися на ефективній участі громадських об'єднань у розробці законопроектів. Зокрема, вважається доцільним надати третьому сектору право ініціювати законопроекти через непрямі повноваження.

Для підвищення ефективності співпраці та зростання легітимності влади необхідно впроваджувати такі заходи:

- децентралізація управлінських функцій, яка дозволить громадянам брати активну участь у процесах прийняття рішень на місцевому рівні;
- створення умов для реальної участі громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики;
- запровадження інструментів прозорості, таких як публічні консультації, онлайн-платформи для голосувань, громадські ради;
- розвиток правової бази для регулювання співпраці між державними органами та громадянським суспільством;

Для досягнення ефективної взаємодії між владою та громадянським суспільством необхідно:

- запровадити регулярний діалог між владою і громадськістю через інституційні механізми, наприклад, громадські слухання, комісії;
- створити довгострокові стратегії співпраці, що враховують інтереси усіх соціальних груп;
- адаптувати позитивний досвід європейських країн у розробці механізмів співпраці між державою та громадянським суспільством.

У підсумку, співпраця між державою та громадянським суспільством є важливим фактором легітимності влади, що сприяє стабільності та розвитку демократичного суспільства. Для досягнення цієї мети необхідно впроваджувати прозорі, інклюзивні та інституційно закріплені механізми взаємодії, що підвищують рівень довіри громадян до влади та забезпечать ефективне управління державою.

Напрями удосконалення: впровадження децентралізації та передачі повноважень на місцевий рівень; розвиток інструментів електронного урядування для покращення комунікації між владою та громадянами; посилення державної підтримки громадських організацій через створення грантових програм і консультативних механізмів; забезпечення прозорості та підзвітності у діяльності органів влади; створення довгострокових стратегій співпраці, орієнтованих на досягнення сталого розвитку.

Україні необхідно адаптувати найкращі міжнародні практики до власного контексту, враховуючи соціально-економічні реалії та політичну ситуацію. Створення дієвих механізмів співпраці між владою та громадянським суспільством дозволить зміцнити демократичні процеси та підвищити рівень довіри населення до державних інститутів.

Цей висновок підкреслює важливість інтеграції громадянського суспільства в процеси державного управління як необхідної передумови для підвищення ефективності державної політики, легітимності влади та сталого розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусяк Т.Г. Теорія держави і права. Львів: Фонд духовного відродження ім. Митрополита Андрія Шептицького, 1997. 184 с.
2. Бабінова О. О. Взаємодія органів державного управління і місцевого самоврядування з громадськістю: теоретико-методологічний аспект : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.01 – теорія та історія державного управління. К., 2017. 20 с.
3. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: монографія. К.: Вид-во УАДУ, 2010. 328 с.
4. Бутирська Т.О. Оптимізація взаємодії державної влади і громадянського суспільства (управлінський аспект): автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 – механізми державного управління. О., 2014. 20с.
5. Воронкова, В. Г., Олексенко, Р. І. Філософія державного управління: синергетична методологія дослідження. *Humanities studies: збірник наукових праць* / Гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. Вип. 5 (82). С.172-184.
6. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: Дослідження категорії громадянське суспільство. Львів:Літопис, 2010. 318с.
7. Гаєвський Б. Культура державного управління: організаційний аспект [Текст]: моногр. / Б. Гаєвський, В. Ребкало. К. : Вид-во УАДУ, 1998. 144 с.
8. Глубоченко К.О. Функціонування механізмів взаємодії органів державної влади з громадськістю в системі державного управління України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 – механізми державного управління. Миколаїв, 2018. 20 с.
9. Гнатенко, М.К., Магомедова, М.А. Місце зв'язків з громадськістю в

органах державної влади. Практичні аспекти публічного управління в контексті сталого розвитку: монографія / [В. М. Бабаєв, М. М. Новікова, С. І. Чернов та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : Друкарня Мадрид, 2019. С. 78-94.

10. Гнатовський М.М. Правові та етичні аспекти діяльності суддів. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 196 с.

11. Головій В.М. механізми взаємодії влади та ЗМІ в контексті становлення громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02 – механізми державного управління. Запоріжжя, 2013. – 23 с.

12. Голубь В.В. Тенденції державного управління у сучасному політичному вимірі. *Наше право*. 2007. № 2. С. 6–9.

13. Гошовська В. А. Діяльність органів представницької влади в Україні: практичні поради / кол. авторів за заг. ред. В. А. Гошовської. К. : НАДУ, 2011. 302 с.

14. Давтян С.Г. Механізми взаємодії місцевих державних адміністрацій та територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02 – механізми державного управління. Х., 2008. 16 с.

15. Дегтяр О. А. Механізми розвитку державно-приватного партнерства та органів публічного управління. Практичні аспекти публічного управління в контексті сталого розвитку: монографія / [В. М. Бабаєв, М. М. Новікова, С. І. Чернов та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : Друкарня Мадрид, 2019. С. 127-139.

16. Дробот І.О. Гарантування місцевого самоврядування в Україні: теоретико-методологічний аспект [Текст] : монографія / І. О. Дробот ; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Л. : [ЛРІДУ НАДУ], 2015. 311 с.

17. Енциклопедія державного управління: у 8 томах / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова)

та ін. // Том 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В.М. Князєв (співголова), І.В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с.

18. Енциклопедія державного управління: у 8 томах / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. // Том 2: Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с.

19. Енциклопедія державного управління: у 8 томах / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. // Том 3: Історія державного управління / наук.-ред. колегія : А. М. Михненко (співголова), М. М. Білинська (співголова) та ін. 2011. 788 с.

20. Енциклопедія державного управління: у 8 томах / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. // Том 4: Галузеве управління / наук.-ред. колегія : М.М. Іжа (співголова), В.Г.Бодров (співголова) та ін. Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України. 2011. 648 с.

21. Енциклопедія державного управління: у 8 томах / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. // Том 5: Територіальне управління / наук.-ред. колегія : О. Ю. Амосов О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. Харківський регіональний державного управління Національної академії державного управління України. Х. : Вид.-во ХарРІДУ "Магістр", 2011. 408 с.

22. Енциклопедія державного управління: у 8 томах / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. // Том 6: Державна служба / наук.-ред. колегія : С.М.Серьогін (співголова), В.М. Сороко (співголова) та ін. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України. 2011. 524 с.

23. Енциклопедія державного управління: у 8 томах / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова)

та ін. // Том 7: Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія : І. А. Грицяк (співголова), Ю.П. Сурмін (співголова) та ін. 2011. 764 с.

24. Енциклопедія державного управління: у 8 томах / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. // Том 8: Публічне врядування / наук.ред.колегія: В. С. Загорський (голова), С.О. Телешун (співголова) та ін. Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с.

25. Єгоричева, С. Б., Лахижа, М. І. Публічно-приватне партнерство в посткомуністичних країнах: монографія. Київ.: ІПКДСЗУ. 2020. 304 с

26. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.

27. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

28. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

29. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

30. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text>.

31. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>.

32. Закон України «Про політичні партії» від 05.04.2001 № 2365-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

33. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text>.

34. Закон України «Про соціальний діалог» від 23.12.2010 № 2862-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.
35. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
36. Здіорук О.І. Пріоритети розвитку громадянського суспільства в Україні. *Стратегічні пріоритети*. № 1–2 (14–15), 2010 р. С. 66–69.
37. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. Київ: Ваїте, 2016. 280 с.
38. Карамушка Л. Психологічні особливості прийняття управлінських рішень українськими менеджерами: результати крос-культурних досліджень [Текст] / Л.М. Карамушка, О.А. Чебатарьова. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. К. 2002. Т. 4. ч. 1. С. 90-95.
39. Козаков В. Взаємодія як організаційний принцип та якісний критерій державного управління. *Вісник НАДУ*. 2006. № 3. С. 179-189.
40. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні / А. Ф. Колодій [Монографія]. Львів : Видавництво “Червона Калина”. 2002. 276 с.
41. Кононенко Н. Соціальне партнерство як тип соціального управління. *Державне будівництво: Електрон. наук. фах. журн.* № 2. 2007. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/n_2_2007/.
42. Красноступ Г.М. Сучасний стан та необхідність реформування інформаційного законодавства. URL: <http://www.minjust.gov.ua/9249>.
43. Крутій О. Діалогова взаємодія органів влади та громадськості як умова демократизації державного управління : дис. ...д-ра. наук з держ. упр. : 25.00.02. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2009. 236 с.
44. Крутій О. Технології соціального діалогу органів місцевого самоврядування та громадськості. *Актуальні проблеми державного*

управління [Текст] : зб. наук. праць. № 2(40). Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. С. 186 – 195.

45. Кулініч О.В. Механізми взаємодії органів державного управління та громадських організацій в реалізації молодіжної політики в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 02 – механізми державного управління. Х., 2009. 20 с.

46. Лебединська О.Ю. Суспільні реформи та становлення громадського суспільства в Україні: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. К. : УАДУ, 2001. С. 269–271.

47. Лукіна Т.О. Регіональна модель державно-громадського управління якістю загальної середньої освіти в Україні. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.* Харків. філ. УАДУ: В 2 ч. Х., 2003. Ч.2. Вип. 2(17). С. 145–149.

48. Майструк Н.О. Розробка проблем суспільних трансформацій у концепції життєвих шансів Ральфа Дарендорфа. *Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць.* 2010. № 1 (5). С. 64–69.

49. Манжола П.Г. Форми участі громадськості у діяльності органів влади та прийнятті політичних рішень. *Стратегічні пріоритети.* 2007. №4. С. 13–18.

50. Мартиненко В. Культура управління [Текст] : навч.-метод. посіб. / В. М. Мартиненко, В. О. Євдокімов, Л. М. Сергєєва. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2008. 60 с.

51. Мельтюхова Н. Структурно-функціональне забезпечення діяльності територіальних органів влади [Текст]. *Теорія та практика державного управління.* Вип. 1 (13). Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2006. 292 с.

52. Мироненко Є. Політологічний аналіз теорії дослідження парламентаризму: умови розвитку в сучасній Україні. URL: <http://personal.in.ua/article.php?ida=515>.

53. Надрага В.І. Взаємодія владних структур, політичних і громадських організацій як засіб підвищення ефективності управління на регіональному рівні: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. К., 2003. 20 с.

54. Нижник Н. Системний підхід в організації державного управління [Текст] : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. А. Машков; [за заг. ред. Н. Р. Нижник]. К. : Вид-во УАДУ. 1998. 160 с.

55. Ничта Н. Психологічні чинники готовності особистості до громадської активності та взаємодії з органами державної влади. *Ефективність державного управління: зб. наук. пр.* Вип. 29. Львів: ЛРІДУНАДУ, 2011. С. 304–314.

56. Новак В. Проблеми формування державно-громадської взаємодії. Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (31 трав. 2005 р., м. Київ). К. : Вид-во НАДУ, 2005. Т. 1. С. 119.

57. Олексенко, Р. І. Воронкова, В. Г. Формування моделі класифікації соціальних процесів у публічному управлінні та адмініструванні: понятійно-категорійний апарат. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2020. Вип. 3 (70). С. 82-90.

58. Олексенко, Р. І., Воронкова, В. Г. Інституціональне забезпечення системи публічної влади в історичному і системному контексті розвитку публічного управління та адміністрування. *Вісник Національного університету цивільного захисту України* : зб. наук. пр. Київ, 2020. № 2 (13). С. 89-104.

59. Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні : Матеріали X Міжнародної науково-практичної Інтернет конференції, 27 квітня 2023 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. 178 с.

60. Піроженко Н. Механізми становлення та розвитку соціального партнерства органів публічної влади і неурядових некомерційних

організацій [Текст] : автореф. дис. ...канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02. Одеса, 2007. 22 с.

61. Погребинська, І. Є. Взаємодія держави та громадськості: теорія та практика в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування, 4, 2018, 56-62.

62. Почтар С.І. Медіа-комунікації влади і громадськості: Монографія. К. : Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 295 с.

63. Практичні аспекти публічного управління в контексті сталого розвитку : монографія / [В. М. Бабаєв, М. М. Новікова, С. І. Чернов та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : Друкарня Мадрид, 2019. 238 с.

64. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо статусу неприбуткових організацій в Європі № CM/Rec(2007)14 (Прийнято Комітетом Міністрів 10 жовтня 2007 р. на 1006-му засіданні заступників Міністрів). URL: <http://www.euinfo.com/about/fitch/Main?textid=3309mainselect>.

65. Рябов С. Громадянське суспільство / Політологія: Підручн. для студ. вищ. навч. закладів / За ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка. К., 2001. С. 127.

66. Самбук. О. Взаємовідносини органів державної влади та інститутів громадянського суспільства як предмет наукових досліджень. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/4/08.pdf>.

67. Семенченко А.І. Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування / Комплексний механізм антикризового стратегічного управління у сфері забезпечення національної безпеки: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 31 трав. 2007 р.: у 4 т.; за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С.В. Сьоміна. К. : Вид-во НАДУ, 2007. Т. 1. С. 251–253.

68. Сербіна Є. Соціально-культурний потенціал громадських організацій та форми роботи з ними у забезпеченні реалізації державної

культурної політики України. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_1/41.pdf.

69. Соболь Є.Ю., Палій В.В. Деякі проблеми нормативно-правової бази при застосуванні адміністративно-правових заходів обмеження прав та свобод людини під час забезпечення публічної безпеки. *Наукові записки. Серія: Право*, 2023. <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/369>

70. Соціологічне дослідження рівня довіри населення до певних інститутів влади. URL: <http://razumkov.org.ua/ukr/index.php>.

71. Соціологія: 100 питань – 100 відповідей : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Є.А. Подольська, Т.В. Подольська. К. : Інкос, 2009. 352 с.

72. Стойка А.В. Механізми ефективної взаємодії органів державної влади і громадських об'єднань на регіональному рівні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 – механізми державного управління. Донецьк, 2006. 19 с.

73. Тертичка В.В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні . К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2002. 750 с.

74. Тищенко Ю. Управління міжетнічними взаєминами: співпраця влади і громади [Текст] : посібн. / Ю. Тищенко, С. Горобчишина (Укр. незалеж. центр політ. дослідж.). К. : Агенство “Україна”, 2010. 120 с.

75. Токовенко В. Політичне керівництво і державне управління: проблеми взаємовідносин та оптимізація взаємодії [Текст] : монограф. / В. Токовенко. К. : Вид-во УАДУ, 2001. 170 с.

76. Україна. Конституція (1996). Конституція України - Конституція України: [із змін. та допов.] станом на груд. 2011 р. Одеса : Юрінком, 2012. 80 с.

77. Урбанович О. Управлінське спілкування в діяльності керівника: підручник для директора. Серпень 2006. №3. С. 4 – 14.

78. Усаченко Л.М. Співпраця органів державної влади з інститутами громадянського суспільства. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2007-2/txts/07ylmigs.htm>.

79. Усенко І. Новели вітчизняного законодавства про інформацію у контексті вимог здорового глузду і юридичної техніки. URL: <http://pdp.net.ua/noveli-vitchiznyanogo-zakonodavstva-pro-informaciu-u-konteksti-vimog-zdorovogo-gluzdu-i-uridichnoi-texniki>.

80. Цветков В.В. Демократія – Управління – Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства: [Монографія] / В. В. Цветков. К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 248 с.

81. Шангіна Л. Громадянська активність середнього класу. Оцінка важливості громадянської активності. *Національна безпека і оборона*; Центр Разумкова. № 7. 2008. С. 30–45.

82. Якубовський О. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії [Текст]: моногр. / О. П. Якубовський, Т. О. Бутирська. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. 196 с.

83. Nurali Arabov, Sergey Yekimov , Roman Oleksenko, Yevhen Sobol, Andrii Vasylenko, Dilmurod Nasimov, Zokir Artikov, Bakhit Ismailov, and Shakhriyor Kholbayev. Optimizing service quality through resource efficiency: an analysis of some strategies for service enterprises. E3S Web of Conferences 587, 05010 (2024) https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2024/117/e3sconf_greenenergy24_05010.pdf

84. Serhii Shatrava, Serhii Vylkov, Yevhen Sobol, Vitaly Kondratenko, Alexey Drozd, Marina Azhazha, Valentyna Voronkova, Vitalina Nikitenko , Olexandr Chernenko. Organizational and Legal Cooperative Aspects between Government and Public Institutions as a Key Factor in the Formation of an Efficient and Transparent State Administration System. Pakistan Journal of Life and Social Sciences, 2024, 22(2), pp. 7086–7095. https://www.pjlss.edu.pk/pdf_files/2024_2/7086-7095.pdf.